

Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ερεβάν
Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗΝ ARMENIA 2021

Εκπόνηση: Αλεξάνδρα Ρουβά, Γραμματέας ΟΕΥ Γ΄

Armen Baghdasaryan, Διοικητική Υποστήριξη Γρ. ΟΕΥ

Ερεβάν, Οκτώβριος 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	4
A.1 Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας	4
A.2 Δημογραφικά Στοιχεία	5
A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς	6
A.3.1. Η δομή της οικονομίας	9
B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	11
B.1 Θεσμικό πλαίσιο	11
B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών	12
B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας	13
B.1.3 Καθεστώς αδειοδοτήσεων	15
B.1.5. Προστασία και εγγυήσεις επενδυτών	18
B.1.6 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις, πρότυπα, τεχνικές προδιαγραφές)	20
B.1.7. Πιστοποιητικά Υγειονομικού Ελέγχου	21
B.1.8. Τελωνειακή νομοθεσία (Διαδικασία – Αρχές)	22
B.1.9. Εξασφάλιση πιστώσεων-χρηματοδοτήσεων	23
B.1.10. Καθεστώς ιδιοκτησίας	23
B.2. Εργασιακό καθεστώς	25
B.3 Στρατηγική Εισόδου στην Αγορά της Αρμενίας	26
Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ	28
Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας	28
Γ.2 Φορολόγηση επιχειρήσεων	28
Γ.3 Ειδικότεροι φόροι	30
Γ.4. Δασμοί - Δασμολόγιο	32
Γ.5 Ειδικές Οικονομικές ζώνες (FTZ)	34
Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	35

Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων	35
ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	39
ΣΤ.1 Κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας και της βιομηχανίας ενδυμάτων.....	39
ΣΤ.2 Κλάδος φαρμάκων	39
Ζ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	40

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A.1 Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας

Η Αρμενία αποτελεί μία από τις αρχαιότερες χώρες στον κόσμο. Αναφέρεται στην αρχαία ελληνική γραμματεία και υπάρχει ως έθνος από την εποχή των Βαβυλωνίων, των Ασσυρίων και των Αιγυπτίων.

Θεωρείται η πρώτη χώρα που υιοθέτησε τον χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία το 301 μ.χ., ενώ γεωγραφικά ανήκει στις χώρες του νοτίου Καυκάσου, συνορεύοντας με την Τουρκία δυτικά, τη Γεωργία στο βορρά, το Αζερμπαϊτζάν ανατολικά και το Ιράν στα νότια.

Η πρωτεύουσα της Αρμενίας είναι το Ερεβάν, που χτίστηκε το 782 π.χ., διασχίζεται από τον ποταμό Hrazdan και βρίσκεται σε υψόμετρο 1200 μέτρων από τη θάλασσα στην κοιλάδα του όρους Αραράτ (5165 μ), στο οποίο σύμφωνα με την αναφορά της Βίβλου σταμάτησε η Κιβωτός του Νώε.

Το πολίτευμα της χώρας είναι η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και στις βουλευτικές εκλογές που έλαβαν χώρα στις 20.06 τ.ε., επανεξελέγη ο πρωθυπουργός της χώρας Nikol Pashinyan.

Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από το Εθνικό Κοινοβούλιο το οποίο απαρτίζουν 131 βουλευτές, εκλεγόμενοι κάθε πέντε χρόνια με απευθείας εκλογή από τον λαό.

Η επίσημη γλώσσα είναι η αρμενική, αλλά ομιλείται παντού σε ποσοστό 95% και η ρωσική.

Διοικητικά, η Αρμενία διαιρείται σε 11 επαρχίες. Από αυτές, οι δέκα είναι περιφέρειες, γνωστές ως μάρζερ . Το Ερεβάν αποτελεί ξεχωριστή διοικητική περιοχή, και έχει ειδικό διοικητικό καθεστώς, καθώς είναι η πρωτεύουσα της χώρας. Ο εκτελεστικός αρχηγός για κάθεμία από τις 10 περιφέρειες της Αρμενίας (Περιφέρεια Αραγκατσότν, Περιφέρεια Αραράτ, Περιφέρεια Αρμαβίρ, Περιφέρεια Γκεγκαρκουνίκ, Περιφέρεια Κοτάικ, Περιφέρεια Λορί, Περιφέρεια Σιράκ, Περιφέρεια Σιουνίκ, Περιφέρεια Ταβούς, Περιφέρεια Βαγιότς Ντζορ) λέγεται μαρζπét και διορίζεται από την κυβέρνηση της Αρμενίας. Ο διοικητής της περιφέρειας του Ερεβάν είναι ο δήμαρχος της πόλης, που διορίζεται από τον Πρόεδρο της χώρας.

Επισημως, πάνω από το 90% του πληθυσμού ανήκει στην Αρμενική Αποστολική Ορθόδοξη Εκκλησία, 4% στα λοιπά χριστιανικά δόγματα και το 2% στους Yezdi (ζωροαστρισμός).

Εθνολογικά η Αρμενία είναι ένα ομοιογενές έθνος με 95% Αρμένιους ενώ η δεύτερη κατά σειρά μεγαλύτερη εθνότητα είναι η Ρωσική με 1.5 %. Άλλες εθνότητες είναι η ελληνική, η κουρδική, η μολοκάν¹, ασσύριοι κλπ.

A.2 Δημογραφικά Στοιχεία

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Αρχής της χώρας, ο πληθυσμός τον Ιανουάριο του 2021 ανήλθε σε 2.964.100 κατοίκους. Το προσδόκιμο ζωής για τους άνδρες είναι τα 71,8 έτη, ενώ για τις γυναίκες τα 78,9 έτη ζωής.

Η Αρμενία θεωρεί εδώ και χρόνια τις αρνητικές δημογραφικές τάσεις της σοβαρό πρόβλημα της χώρας. Πρόσφατη ανάλυση δείχνει ότι, από τότε που απέκτησε ανεξαρτησία τον Σεπτέμβριο του 1991, ο αρμενικός πληθυσμός αυξήθηκε σημαντικά το 1992 - στα 3,63 εκατομμύρια, σε σύγκριση με 3,57 εκατομμύρια το προηγούμενο έτος. Μία μάλλον απότομη πτώση σημειώθηκε μεταξύ 1993 και 1995, όταν ο αριθμός των κατοίκων της Αρμενίας μειώθηκε στα 3,26 εκατομμύρια. Έκτοτε, η μείωση του πληθυσμού συνεχίστηκε σταθερά, φθάνοντας τα 2,962 εκατομμύρια το 2019, τα 2,995 εκατομμύρια το 2020 και τα 2,964 τον Ιανουάριο του 2021. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι ο εγγεγραμμένος πληθυσμός περιλαμβάνει εκείνους που ζουν στο εξωτερικό για το μεγαλύτερο μέρος ενός δεδομένου έτους. Έτσι, ο μεγάλος αριθμός μεταναστών που εργάζονται στη Ρωσία, οι οποίοι επιστρέφουν κυρίως στην Αρμενία για λίγες εβδομάδες το χειμώνα, εξακολουθούν να περιλαμβάνονται σε στατιστικές που μετρούν τον εγγεγραμμένο πληθυσμό. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, περίπου 1,12 εκατομμύρια Αρμένιοι - ήτοι το 31% του πληθυσμού - είχαν μεταναστεύσει de facto μεταξύ του 1991 και του 2019, παρόλο που πολλοί εξακολουθούν να είναι επίσημα εγγεγραμμένοι στην Αρμενία. Η απότομη μείωση του πληθυσμού στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μπορεί να εξηγηθεί από το συνδυασμό της οικονομικής ύφεσης μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης καθώς και του πολέμου στο Καραμπάχ, ο οποίος, εκτός από την αύξηση των αριθμών θνησιμότητας, τόνωσε τη μετανάστευση μεταξύ εκείνων που επιθυμούσαν να αποφύγουν την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η αύξηση του πληθυσμού συμβαίνει

¹Η μολοκάν είναι μέλος διαφόρων πνευματικών χριστιανικών θρησκειών που εξελίχθηκαν από τον ανατολικό χριστιανισμό στα ανατολικά σλαβικά εδάφη. Οι παραδόσεις τους - ειδικά η κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων κατά τη διάρκεια των χριστιανικών νηστειών - δεν ήταν σύμφωνες με εκείνες της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και θεωρούνταν αιρετικοί (sektanty). Ο όρος μολοκάν είναι ένα εξώνυμο που χρησιμοποιείται από τους ορθόδοξους γείτονές τους, καθώς τείνουν να αυτοπροσδιορίζονται ως Πνευματικοί Χριστιανοί (духовныехристиане: dukhovnyekhristiane).

κυρίως στο Ερεβάν όπου ζει περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού της χώρας. ενώ στις επαρχίες, η κατάσταση φαίνεται μάλλον δυσοίωνη.

A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς

Κατά τα τελευταία χρόνια, η Αρμενία αναπτυσσόταν με ταχύ ρυθμό. Τα εμβάσματα των ομογενών, η αύξηση των διεθνών τιμών χαλκού και μια οικονομική πολιτική φιλική προς τις επιχειρήσεις βοήθησαν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επιπροσθέτως, προς αυτή την κατεύθυνση βοήθησαν οι σημαντικοί πόροι εξόρυξης (μολυβδαινίτης, ψευδάργυρος, χαλκός και χρυσός), η οικονομική υποστήριξη από διεθνείς οργανισμούς, τα σημαντικά αποθέματα συναλλάγματος, καθώς και η συμμετοχή της χώρας στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (EAEU), ταυτόχρονα με την εταιρική σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2019, η οικονομία είχε αυξηθεί κατά 7,8% (από 5,2% το 2018), λόγω της ιδιωτικής κατανάλωσης, που επωφελήθηκε από την αύξηση των πραγματικών μισθών και τον καταναλωτικό δανεισμό.

Οι οικονομικές προκλήσεις της Αρμενίας διαχρονικά περιλαμβάνουν τις χαμηλές γεωργικές αποδόσεις, την εξάρτησή της από τη Ρωσία για τις εξαγωγές και τα εμβάσματα, τον αυξανόμενο πληθωρισμό και τις υψηλές τιμές του πετρελαίου. Άλλες διαχρονικές προκλήσεις για τη χώρα αποτελούν η γεωγραφική της απομόνωση και η έλλειψη υποδομών μεταφοράς. Για το 2020, προστίθενται οι περιορισμοί που έφερε η πανδημία στην κυκλοφορία εμπορευμάτων, καθώς και στην κυκλοφορία προσώπων, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τον εμπορικό όγκο της χώρας και τον τουρισμό. Βαρυσήμαντη, επίσης, πρόκληση υπήρξε η 44ημερη ένοπλη σύγκρουση της χώρας με το Αζερμπαϊτζάν στην περιοχή του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Η επιδείνωση της επιδημιολογικής κατάστασης, η οποία συνεπάγεται ορισμένους περιορισμούς στην οικονομική δραστηριότητα, και ο πόλεμος είχαν ισχυρό αντίκτυπο στα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας.

Μετά την εξάπλωση της πανδημίας τον Μάρτιο, εισήχθησαν σκληροί περιορισμοί και επιβλήθηκε απαγόρευση κυκλοφορίας τον Απρίλιο, η οποία έληξε το Μάιο.

	2019	2020
Α.Ε.Π.	12,2 δισ. €	11,285 δισ. €
Μεταβολή Α.Ε.Π	+7,8%	-7,5%
Πληθωρισμός	1,3 %	3,7%
Ανεργία	Γ' Τριμ. 2019, 17%	Γ' Τριμ. 2020, 18,1%
Κατά Κεφαλήν Εισόδημα	3.390 €	3.545 €
Εξαγωγές	2,32 δισ. €	2,1δισ. €
Κυριότερα προϊόντα	Αγροτικά προϊόντα, βιομηχανικά προϊόντα (φύλλα αλουμινίου), ορυκτά, πρώτες ύλες	Αγροτικά προϊόντα, βιομηχανικά προϊόντα (φύλλα αλουμινίου), ορυκτά, πρώτες ύλες
Σημαντικότεροι εταίροι	Ρωσία, Ελβετία, Βουλγαρία, Κίνα, Ιράκ	Ρωσία, Ελβετία, Κίνα, Ιράκ
Εισαγωγές	4,92 δισ. €	4,02 δισ. €
Κυριότερα προϊόντα	Τρόφιμα, φυσικό αέριο, πετρέλαιο, προϊόντα καπνού	Τρόφιμα, φυσικό αέριο, πετρέλαιο, προϊόντα καπνού
Σημαντικότεροι εταίροι	Ρωσία, Κίνα, Ιράν, Τουρκία, Γερμανία, Ιταλία.	Ρωσία, Κίνα, Ιράν.
Εμπορικός Όγκος	7,24 δισ. €	6,2δισ. €
Πληθωρισμός	1,4%	3,7%
Δημόσιο Χρέος	6,53 δισ. €	6,97 δισ. €
Εξωτερικό χρέος	5,16 δισ. € και Εσωτ. Χρέος 1,36 δισ. €	5,29 δισ. € και Εσωτ. Χρέος 1,67 δισ. €
Μεσοσταθμική συναλλαγματική ισοτιμία AMD με Euro	1 Euro = 530 dram	1 Euro = 583

Πηγές: World Bank ; National Statistical Service of Armenia

Στην Αρμενία, η οικονομική δραστηριότητα μειώθηκε κατά 7,5% το 2020 έναντι αύξησης κατά 7,8% το 2019. Οι τομείς που προσέφεραν ανάπτυξη στην οικονομία το 2019, κατά το 2020 ήταν σε ύφεση, και μόνο ο γεωργικός και ο ενεργειακός τομέας παρουσίασαν ανάπτυξη. Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Αρχής της Αρμενίας², για τον Δεκέμβριο του 2020, σημειώθηκε αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας κατά 27,7%. Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας κατά το 2020 προέκυψε κυρίως από τον τομέα των υπηρεσιών (μείωση κατά 14,7%), τον εμπορικό τομέα (μείωση κατά 14%³), τον κατασκευαστικό τομέα (μείωση κατά 9,5%) και το βιομηχανικό τομέα (μείωση κατά 0,9%). Ταυτόχρονα, ο ενεργειακός και ο αγροτικός τομέας παρουσίασαν ανάπτυξη κατά 1,2% και 1,4% αντίστοιχα. Το 2019, η ανάπτυξη καθοδηγούνταν από τον τομέα των υπηρεσιών, τον βιομηχανικό τομέα και το εμπόριο, παρουσιάζοντας αυξήσεις κατά 15%, 9% και 8,9% αντιστοίχως, ενώ ταυτόχρονα ο κατασκευαστικός τομέας εμφάνιζε ανάπτυξη της τάξης του 4,6%, ο ενεργειακός τομέας μείωση κατά 1,9% και ο αγροτικός τομέας μείωση κατά 4,2%. Για το 2020, ο εμπορικός όγκος της Αρμενίας ανήλθε στα 6,2 δισ. € παρουσιάζοντας μια αντιστροφή δυναμικής από το 2019 στο 2020-από 10,4% αύξηση σε 13,2% μείωση. Σημειώνεται ότι ο όγκος των εξαγωγών μειώθηκε λιγότερο από ότι οι εισαγωγές, ήτοι ο όγκος των εξαγωγών παρουσίασε πτώση κατά 3,9% (από αύξηση κατά 9,4%), ανερχόμενος σε 2.1 δισ. € και οι όγκος των εισαγωγών παρουσίασε μείωση της τάξης του 17,7% από αύξηση 10,8%, ανερχόμενος σε 4,02 δισ. €.

Στην Αρμενία, το ποσοστό ανεργίας κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020, σύμφωνα με τελευταία στοιχεία, ανήλθε στο 18,1% (έναντι του 17,5% το δεύτερο τρίμηνο του 2020), ποσοστό κατά 1% μεγαλύτερο από το τρίτο τρίμηνο του 2019. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Αρχής, παρατηρήθηκε αύξηση στο επίπεδο απασχόλησης της χώρας από 47,5% στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε 49,2% στο τρίτο τρίμηνο του 2020, ενώ την ίδια περίοδο το 2019 το ποσοστό απασχόλησης ήταν 51%. Σύμφωνα με προβλέψεις της Κεντρικής Τράπεζας της Αρμενίας (CBA), το ποσοστό ανεργίας της Αρμενίας πρόκειται να ανέλθει στο 19% για το 2020, με μια περαιτέρω αύξηση το 2021 στο 20%.

²<https://www.armstat.am/file/doc/99523093.pdf>

³Ο κύκλος εργασιών του εμπορικού τομέα στην Αρμενία το 2020 μειώθηκε κατά 14% ετησίως (έναντι 8,9% αύξηση το 2019), ανερχόμενος σε 5,07 δισ. €. Επιπλέον, μόνο τον Δεκέμβριο του 2020, ο κύκλος εργασιών του εμπορικού τομέα λόγω των διακοπών της Πρωτοχρονιάς αυξήθηκε κατά 34,6%, ανερχόμενος σε 574, 1 εκ. €.

Το κρατικό χρέος (εσωτερικό και εξωτερικό) για το 2020 ανήλθε στα 6,97 δισ. € έναντι των 6,53 δισ. € το 2019, παρουσίασε δηλαδή αύξηση κατά 6,5%. Για το 2020, το εξωτερικό χρέος ανήλθε σε 5,29 δισ. €, αυξανόμενο κατά 235.185.607 εκ. € (4,64%), στο οποίο περιλαμβάνεται το δημόσιο χρέος που ανήλθε σε 4,89 δισ. €. Το εσωτερικό χρέος ανήλθε στα 1,67 δισ. ευρώ (αυξανόμενο κατά 331.466.468 εκ. ευρώ, 24,6%). Λόγω της αύξησης των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων διατροφής, ο πληθωρισμός της Αρμενίας το 2020 ανήλθε στο 3,7%.

Το έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού της Αρμενίας το 2020 ανήλθε στα 559 εκ. €, έχοντας αυξηθεί κατά 5,2 φορές σε ετήσια βάση, έναντι μείωσης κατά 39,3% το 2019 και 60,5% το 2018. Σύμφωνα με τη Στατιστική Αρχή της χώρας, τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού επιβράδυναν την ετήσια ανάπτυξη από 16,3% σε οριακή αύξηση κατά 0,1%, ενώ οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν από 12,2% σε 16,7%, ανερχόμενες σε 2,6 και 3,1 δισ. € αντίστοιχα. Αναφορικά με τα έσοδα του κράτους, το μερίδιο των φόρων και των δασμών μειώθηκε το 2020 κατά 5%, φτάνοντας στα 2,48 δισ.€ (έναντι αύξησης 16,4% το 2019).

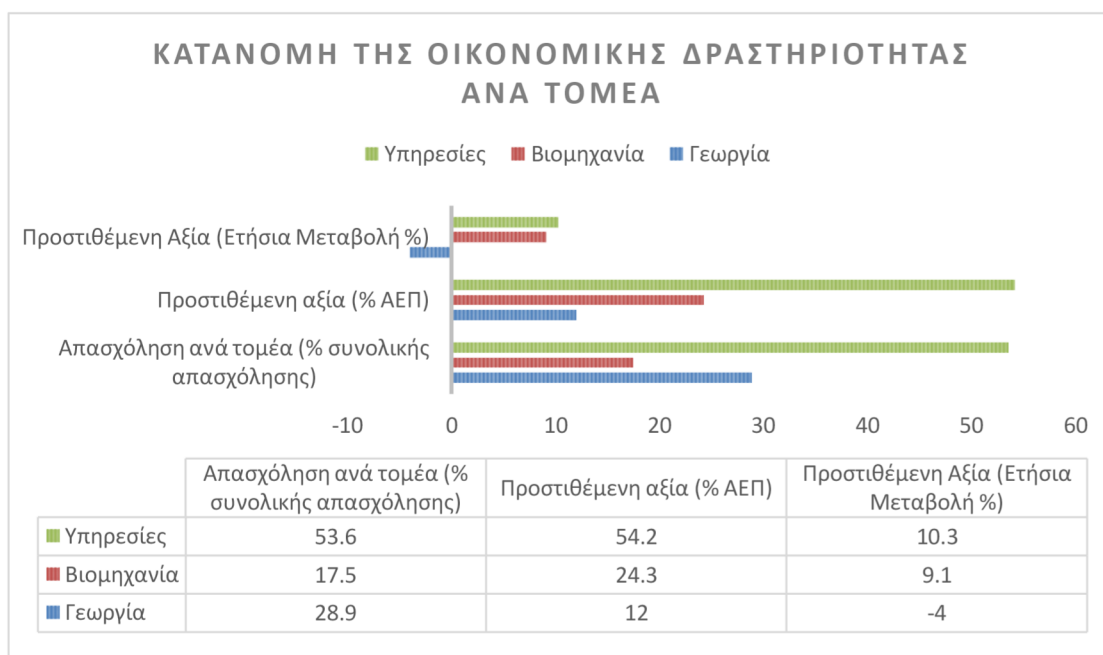
A.3.1. Η δομή της οικονομίας

Η οικονομία της Αρμενίας βασίζεται στη γεωργία, στην εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου, στην υδροηλεκτρική ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες, στα κοσμήματα και στον τουρισμό. Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η γεωργία αντιπροσωπεύει το 13,7% του ΑΕΠ και απασχολεί το 33% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Η χώρα πάσχει από χαμηλά επίπεδα καλλιέργειας αρόσιμης γης, περιορισμένους πόρους και χαμηλή αναπτυξιακή δυναμική, λόγω της πολιτικής αστάθειας. Μικρά και κατακερματισμένα οικόπεδα χρησιμοποιούνται για τις γεωργικές καλλιέργειες, οι οποίες περιλαμβάνουν πατάτες, ντομάτες, σταφύλια, σιτάρι, πεπόνια, βαμβάκι και καπνό. Ο τομέας της κτηνοτροφίας είναι επίσης καθοριστικός, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το 40% του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος της χώρας.

Η βιομηχανία συνεισφέρει στο 25% του ΑΕΠ και απασχολεί το 16% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Τα αποθέματα χαλκού, μολυβδαινίτη, βωξίτη, ψευδαργύρου, μολύβδου, σιδήρου, χρυσού και υδραργύρου αποτελούν τη βάση του τομέα της χημικής βιομηχανίας της χώρας, η οποία και αποτελεί εξαγωγικό κλάδο. Ο τομέας της εξόρυξης είναι ένας από τους μεγαλύτερους συντελεστές στο ΑΕΠ και τα προϊόντα του αποτελούν τις

πιο σημαντικές εξαγωγές (ειδικά τα μεταλλεύματα). Η εκμετάλλευση της υδροηλεκτρικής ενέργειας έχει αναπτυχθεί στη χώρα, σε βαθμό που αποτελεί πλέον εξαγωγίμο προϊόν. Οι υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν το 52,6% του ΑΕΠ και απασχολούν το 51% του ενεργού πληθυσμού. Ο τομέας περιλαμβάνει τα κοσμήματα και τον τουρισμό. Ο τραπεζικός τομέας επίσης θεωρείται αναπτυσσόμενος, καθώς αποτελείται από 17 εμπορικές τράπεζες.

Πηγή: *World Bank*, τελευταία διαθέσιμα στοιχεία

Η οικονομική δραστηριότητα στην Αρμενία κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου τ.ε., αυξήθηκε κατά 5,2% ετησίως (έναντι μείωσης κατά 5,7% πέρυσι), συνοδευόμενη από επιταχυνόμενη αύξηση των εξαγωγών και των εισαγωγών. Τον Ιούνιο τ.ε., εν σχέσει με τον Ιούνιο του 2020, η οικονομική δραστηριότητα αυξήθηκε κατά 5,8% (έναντι μείωσης κατά 10,2% το προηγούμενο έτος).

Σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Αρχής της χώρας, η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας για την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου τ.ε. καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον κατασκευαστικό τομέα – αύξηση κατά 8,8% και τον τομέα του εμπορίου – αύξηση κατά 7,5%, και σε μικρότερο βαθμό από τον τομέα των υπηρεσιών – αύξηση κατά 4,4%, ο βιομηχανικός τομέας – αύξηση κατά 2,1% και ο ενεργειακός τομέας – αύξηση κατά 0,1%.

B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

B.1 Θεσμικό πλαίσιο

Το καθεστώς των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Αρμενία περιλαμβάνει διάφορους νόμους και ρυθμιστικά έγγραφα. Αυτά περιλαμβάνουν το Σύνταγμα, το Νόμο για τις Ξένες Επενδύσεις του 1994 και το Νόμο για τις Ελεύθερες Οικονομικές Ζώνες του 2011. Ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις του 1994 παρουσιάζει τις βασικές αρχές ρύθμισης των ΑΞΕ στη χώρα και παρέχει γενικές διατάξεις που τις διέπουν, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων εισόδου και την καθιέρωση διαδικασιών και την προστασία των επενδύσεων καθώς και την πρόσβαση σε επενδυτικά κίνητρα. Το 2015, η κυβέρνηση υιοθέτησε επίσης το νομικό πλαίσιο «Περί Επενδυτικής Πολιτικής»⁴, το οποίο παρουσιάζει τις γενικές αρχές που καθοδηγούν την επενδυτική πολιτική στην Αρμενία και περιλαμβάνει ένα χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του επενδυτικού κλίματος και την επίτευξη ορισμένων στόχων για την περαιτέρω βελτίωσή του. Το Enterprise Armenia είναι ο κύριος κυβερνητικός φορέας με αποστολή την ανάπτυξη της επενδυτικής πολιτικής στην Αρμενία, με την εποπτεία του Υπουργείου Οικονομίας.

Ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις είναι ξεπερασμένος και εξετάζεται η διαμόρφωση ενός νέου νόμου. Η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις πηγάζει από το γεγονός ότι ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις του 1994 εκδόθηκε αμέσως μετά την ανεξαρτησία της Αρμενίας και προτού εισαχθεί μεγάλο τμήμα του νέου νομικού και θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα (π.χ. οι νόμοι και τα όργανα που ρυθμίζουν την ίδρυση εταιρειών, την αδειοδότηση, τον ανταγωνισμό, την πνευματική ιδιοκτησία, το φορολογικό καθεστώς). Ενώ πολλές από τις διατάξεις του νόμου περιείχαν γενικές αρχές, ορισμένες από αυτές ήταν υπερβολικά ασαφείς, δεν εφαρμόστηκαν ποτέ ή σε άλλες περιπτώσεις έχουν ξεπεραστεί. Για παράδειγμα, αντί να ορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των ξένων επενδυτών, ο νόμος αναφέρεται στη σχετική νομοθεσία σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών δραστηριοτήτων που είναι ανοικτές ή περιορισμένες για επενδυτές, την εγγραφή και τον τερματισμό δραστηριοτήτων, την πρόσβαση σε γη, τη φορολογία κ.α. Ο νόμος δεν περιέχει καμία αναφορά στο ρόλο των αρχών προώθησης των επενδύσεων σχετικά με τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων και την πρόσβαση σε επενδυτικά κίνητρα. Πράγματι,

⁴https://www.mfa.am/filemanager/Statics/35_en.pdf

από τότε που ψηφίστηκε ο νόμος, δεν εκδόθηκαν ειδικότεροι κανόνες, ενώ η Αρμενία έχει θέσει σε ισχύ αρκετές θεσμικές ρυθμίσεις για την προώθηση επενδύσεων. Η προσχώρηση στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση είχε επίσης επιπτώσεις στο καθεστώς του εμπορίου και των επενδύσεων.

Κατά τη διάρκεια του έτους, η Αρμενία βελτίωσε την κατάταξή της κατά 2 θέσεις στον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας, από την 34^η στην 32^η θέση (έναντι 47^{ης} το 2019). Το Index of Economic Freedom είναι ένας ετήσιος οδηγός που δημοσιεύεται από το The Heritage Foundation και σύμφωνα με αυτό, «Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας της Αρμενίας είναι 71,9, καθιστώντας την οικονομία της χώρας τη 32^η πιο ελεύθερη στον Δείκτη του 2021. Η συνολική βαθμολογία της έχει αυξηθεί κατά 1,3 μονάδες, κυρίως λόγω της βελτίωσης της δημοσιονομικής υγείας.»

Η Αρμενία κατατάσσεται στη 18^η θέση μεταξύ 45 χωρών στην περιοχή της Ευρώπης και η συνολική βαθμολογία της είναι πάνω από τον περιφερειακό και παγκόσμιο μέσο όρο. Η ανάπτυξη του ΑΕΠ κατά την περίοδο αναφοράς συνέχισε να είναι ισχυρή. Προκειμένου να αποκτήσει σταθερά υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ελευθερίας, η κυβέρνηση πρέπει να διατηρήσει την εστίασή της στη βελτίωση της δικαστικής αποτελεσματικότητας και της αμεροληψίας της κυβέρνησης. Το ισχυρότερο κράτος δικαίου θα είχε επίσης θετικό αντίκτυπο στην ελευθερία των επενδύσεων. Σημειώνεται ότι μεταξύ των χωρών της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, το Καζακστάν κατέλαβε την 34^η θέση στη βαθμολογία, το Κιργιστάν την 78^η, η Λευκορωσία τη 95^η και η Ρωσία τη 92^η. Οι γειτονικές χώρες της Αρμενίας κατατάσσονται με την ακόλουθη σειρά: Γεωργία – 12^η θέση, Αζερμπαϊτζάν – 38^η, Τουρκία – 76^η και Ιράν – 168^η. Οι χώρες του μετασοβιετικού χώρου κατατάσσονται στα εξής: Μολδαβία – 85^η, Ουζμπεκιστάν – 108^η, Ουκρανία – 127^η, Τατζικιστάν – 134^η και Τουρκμενιστάν – 167^η.

B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών

Οι αλλοδαποί επιχειρηματίες μπορούν να επιλέξουν από ένα ευρύ φάσμα διαθέσιμων μορφών οργάνωσης για τη δημιουργία επιχείρησης στην Αρμενία. Ο Αστικός Κώδικας της Αρμενίας καθορίζει τις ακόλουθες νομικές μορφές επιχειρήσεων:

A. Joint – Stock Company (ανοιχτή η κλειστή) : Πρόκειται για την ίδια μορφή με τις Ανώνυμες εταιρείες όπως λειτουργούν στην ΕΕ.

B. Limited Liability Company: Οι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης ΕΠΕ λειτουργούν επίσης όπως και στην ΕΕ. Οι ιδρυτές της εταιρείας οφείλουν να καταβάλουν το 50% του κεφαλαίου πριν την εγγραφή της στο εμπορικό μητρώο που τηρείται.

Γ. Business Partnership (general or limited) : Πρόκειται για τις μορφές ομορρύθμου εταιρείας κατά την οποία είναι εις όλον υπεύθυνοι των υποχρεώσεων οι συμμετέχοντες στην ίδρυση της εταιρείας. Προτιμάται ως μορφή για συνεργασίες με ημεδαπούς δρώντες.

Δ. Daughter Enterprises: Θυγατρικές εταιρείες που αποτελούν δορυφόρους της εταιρείας που κατέχει το μεγαλύτερο μέρος του κεφαλαίου τους. Συναντώνται ολοένα και περισσότερο, καθώς η προώθηση της οικονομικής δραστηριότητας στην νέα οικονομική πραγματικότητα της Αρμενίας δημιουργεί ανάγκες για ευέλικτες μορφές δράσεων. Η συμβατική διαμόρφωση των όρων λειτουργίας της δεν διαφέρει από τα ισχύοντα στην ΕΕ.

Ε. Dependent companies: Πρόκειται ουσιαστικά για ΕΠΕ, στην οποία μια άλλη εταιρεία μετέχει στο κεφάλαιό της και διατηρεί άνω του 20%. Επίσης εξαρτώμενη εταιρεία είναι και μια Α.Ε. στην οποία το 20% των μετοχών με ψήφο ανήκει σε άλλη εταιρεία.

ΣΤ. Representative Offices and Branches: Οι αλλοδαπές εταιρείες οργανώνουν τη λειτουργία τους στην Αρμενία κυρίως δίχως να αποκτούν εταιρική μορφή, αλλά με την εγγραφή τους στα μητρώα του Υπ. Οικονομικών ως νομικές οντότητες που διατηρούν ένα Γραφείο Αντιπροσώπου ή Υποκατάστημα.

B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας

Το τυπικό φάσμα δομής μιας εταιρείας είναι διαθέσιμο στους επενδυτές. Ο Αστικός Κώδικας ορίζει διάφορες μορφές δομής της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένων των τυπικών τύπων μετοχών και περιορισμένης ευθύνης που είναι κοινές σε άλλες χώρες. Επιπλέον, είναι δυνατή η δημιουργία εταιρειών με τη μορφή εταιρικών σχέσεων (γενικών και περιορισμένων), συμπληρωματικής ευθύνης, καθώς και εγγραφής ως μεμονωμένων επιχειρηματιών (άρθρα 26, 51 και 72). Όσον αφορά τις ΑΞΕ, θυγατρικές, υποκαταστήματα και αντιπροσωπείες ξένων εταιρειών ρυθμίζονται επίσης στον Αστικό Κώδικα (άρθρο 61 και άρθρο 75). Η διαδικασία εγγραφής εταιρείας είναι απλή. Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα (άρθρο 56), όλα τα νομικά πρόσωπα υπόκεινται σε εγγραφή. Τον Μάρτιο του 2011, το Business Entry One-Stop Shop ξεκίνησε τη λειτουργία του στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Η ίδρυση μιας εταιρείας πραγματοποιεί τα ακόλουθα βήματα:

- 1) εγγραφή στον Οργανισμό Κρατικών Μητρώων Νομικών Προσώπων (διαδικτυακά, στα one-stopshops του Υπουργείου ή σε διαφορετικά γραφεία των Κέντρων Υπηρεσιών της Κρατικής Υπηρεσίας Μητρώου Νομικών Προσώπων
- 2) άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού (σε dram (AMD) ή άλλα νομίσματα) ·
- 3) εγγραφή στο σύστημα φορολογικών εκθέσεων (διαδικτυακά ή στην Επιτροπή Κρατικών Εσόδων)
- 4) εγγραφή υπαλλήλων (διαδικτυακά).

Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, όλες οι διαδικασίες που αφορούν νομικά & φυσικά πρόσωπα θεωρούνται αποτελεσματικές από τους χρήστες και διευκολύνθηκαν χάρη σε συμφωνίες με τράπεζες και την ταχυδρομική εταιρεία (Haypost) που δημιούργησαν γραφεία σε αυτά τα ιδρύματα για την παροχή εγγραφών και άλλων υπηρεσιών εκ μέρους του Υπουργείου.

Παρακάτω καταγράφεται η βασική διοικητική διαδικασία για το άνοιγμα μιας επιχείρησης στην Αρμενία, όπως καθορίζεται από την αρμενική νομοθεσία.

	Διαδικασία	Παρατηρήσεις (1€ = περίπου 558.39 AMD)
1	Μετάφραση και επικύρωση των εγγράφων δημιουργίας επιχείρησης ή της σύμβασης συνεργασίας με Αρμένιο επιχειρηματία και υποβολή τους στο Τμήμα Σημάτων Υπ. Οικονομικών για έγκριση της επίσημης ονομασίας της επιχείρησης.	2 ημέρες, 5000 AMD
2	Άνοιγμα λογαριασμού σε τράπεζα της Αρμενίας και κατάθεση του προβλεπόμενου ποσού για την επιχείρηση που θα ιδρυθεί. Λήψη σχετικής βεβαίωσης.	Αυθημερόν.
3	Υποβολή αίτησης και εγγραφή στο Μητρώο Επιχειρήσεων.	2 ημέρες, 5000 AMD
4	Υποβολή των στοιχείων εγγραφής στο αρμόδιο φορολογικό γραφείο.	
5	Λήψη βεβαίωσης για φορολογική εγγραφή.	2 ημέρες
6	Λήψη βεβαίωσης για εγγραφή σε φορέα κοινωνικής ασφάλισης της εταιρείας	2 ημέρες
7	Υποβολή αιτήματος για έγκριση της σφραγίδας επιχείρησης σε υπηρεσία της Αστυνομίας. (μη υποχρεωτικό)	1 ημέρα

8	Παραγγελία της σφραγίδας στην κρατική υπηρεσία	1-2 ημέρες, 15.500 AMD
9	Υποβολή στοιχείων εταιρείας στην Κρατική Στατιστική Υπηρεσία για εγγραφή.	1 ημέρα-ατελώς
10	Έναρξη εργασιών επιχείρησης	Μετά από 14-18 ημέρες και κόστος 46 €.

Ωστόσο, οι αλλοδαπές επιχειρήσεις μπορούν να δραστηριοποιούνται δίχως να ιδρύσουν νέα οντότητα σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο της Αρμενίας αλλά να αρκεστούν στην εγγραφή στο Μητρώο επιχειρήσεων ενός Γραφείου Αντιπροσώπευσης ή Υποκατάστημα της Αλλοδαπής εταιρείας τους. Αμφότερες οι προαναφερθείσες επιχειρηματικές μορφές δεν αναγνωρίζονται ως νομικά πρόσωπα που έχουν την εμπορική ιδιότητα, αλλά μπορούν να συμμετέχουν σε εμπορικές δικαιοπραξίες λειτουργώντας σύμφωνα με το καταστατικό της μητρικής εταιρείας στην αλλοδαπή.

Τα στοιχεία του Κρατικού Μητρώου Νομικών Προσώπων είναι :

15 Grigor Lusavorich Avenue, 0015 Yerevan, Armenia; Τηλ. (+374 10) 524516, 524600, 522678; www.stateregistry.am .

B.1.3 Καθεστώς αδειοδοτήσεων

Ο κατάλογος των δραστηριοτήτων για τις οποίες η άδεια είναι υποχρεωτική περιγράφεται στο άρθρο 43 του Νόμου περί αδειοδότησης του 2001 και αναθεωρήθηκε τελευταία φορά το 2017. Παρόλο που ο κατάλογος περιλαμβάνει δραστηριότητες που υπόκεινται σε αδειοδότηση στις περισσότερες χώρες, η περιοδική αναθεώρηση των δραστηριοτήτων που υπόκεινται σε αδειοδότηση παραμένει σκόπιμη. Οι άδειες μπορούν πλέον να ληφθούν διαδικτυακά μέσω ενός νέου ηλεκτρονικού συστήματος (e-gov.am/licenses). Ο νόμος ορίζει την έκδοση αδειών εντός 23 ημερών από την υποβολή των πλήρων εγγράφων αίτησης.

Οι πρωτοβουλίες στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης θα βελτιώσουν περαιτέρω τις επιχειρήσεις. Με τη βοήθεια του προγράμματος eRegulations της UNCTAD - που ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2018 με τη βοήθεια του UNDP και τη χρηματοδότηση της κυβέρνησης της Αυστρίας, 10 βασικές επιχειρηματικές διαδικασίες έχουν πλήρως χαρτογραφηθεί και καταχωρηθεί στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων όλων των απαιτήσεων για την έναρξη μιας επιχείρησης, την απόκτηση κατοικίας, την εγγραφή πνευματικών ιδιοκτησίας και άλλων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Τα επόμενα βήματα περιλαμβάνουν τη χαρτογράφηση των διαδικασιών για να εγκαταστήσει κάποιος την

επιχείρηση του σε ελεύθερη οικονομική ζώνη, την απόκτηση πιστοποιητικού χώρας προέλευσης, τη λήψη άδειας κατασκευής και την υπογραφή συμβάσεων συνδρομής με παρόχους υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

Η εταιρική διακυβέρνηση αποτέλεσε επίσης αντικείμενο μεταρρύθμισης, αλλά παραμένει η ανάγκη για ολική αναθεώρηση της. Με τη βοήθεια διεθνών εταίρων (όπως π.χ. η Παγκόσμια Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και το Τμήμα Διεθνούς Ανάπτυξης του Ηνωμένου Βασιλείου), η Αρμενία επικαιροποιεί τη νομοθεσία για την εταιρική διακυβέρνηση και την πτώχευση (π.χ. Νόμοι για τις μετοχικές εταιρείες, τον νόμο για τις τράπεζες και την τραπεζική δραστηριότητα, Νόμος για την αγορά κινητών αξιών, Νόμος για την πτώχευση). Επίσης, ανέπτυξε έναν Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης για εταιρείες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο, ο οποίος ψηφίστηκε το 2010.

B.1.4 Είσοδος και εγκατάσταση

Οι ξένες επενδύσεις στη χώρα διαθέτουν έναν ευρύ ορισμό. Ο ορισμός που περιλαμβάνεται στο Νόμο για τις ξένες επενδύσεις του 1994 αναφέρει ότι οι ξένες επενδύσεις είναι *«κάθε είδους ιδιοκτησία, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών πόρων και των πνευματικών αξιών, οι οποίοι επενδύονται απευθείας από έναν ξένο επενδυτή σε εμπορικές και άλλες δραστηριότητες που υλοποιούνται στην επικράτεια της Αρμενίας προκειμένου να αποκτήσουν κέρδος (έσοδα) ή να επιτύχουν οποιοδήποτε άλλο κερδοφόρο αποτέλεσμα»*. Ο ορισμός αυτός ολοκληρώνεται με τον ορισμό της *«επιχείρησης με ξένες επενδύσεις»*, ο οποίος αναφέρεται σε *«επιχείρηση κάθε οργανωτικού-νομικού τύπου που δημιουργήθηκε σύμφωνα με τη νομοθεσία της Αρμενίας, όπου ο ιδρυτής ή ένας συμμετέχων είναι ξένος επενδυτής»*. Ως εκ τούτου, ο νόμος καλύπτει μια μεγάλη ποικιλία επενδύσεων πέρα από τις άμεσες επενδύσεις (π.χ. πνευματική ιδιοκτησία, χρεόγραφα, παραχωρήσεις), και η συνύπαρξη ενός ορισμού που βασίζεται σε περιουσιακά στοιχεία με αυτόν που βασίζεται στην έννοια της επιχείρησης είναι ασυνήθιστη. Επιπλέον, δεν υπάρχει ορισμός σχετικά με το όριο ξένης ιδιοκτησίας που απαιτείται για τις ξένες επενδύσεις προκειμένου να χαρακτηριστούν ως ΑΞΕ ως προς το ποσοστό συμμετοχής, τη θέση της έδρας ή τις ουσιαστικές επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Το νομικό καθεστώς της Αρμενίας για επενδύσεις είναι σε γενικές γραμμές ανοιχτό. Το Σύνταγμα της Αρμενίας προστατεύει κάθε μορφή ιδιοκτησίας και ορίζει ότι ο καθένας έχει

το δικαίωμα να κατέχει, να χρησιμοποιεί και να διαθέτει, κατά την κρίση του, νόμιμα αποκτημένη ιδιοκτησία. Ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους οι αλλοδαποί επιτρέπεται να επενδύσουν. Σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω νόμου, οι επιχειρήσεις με ξένες επενδύσεις μπορούν να ασκούν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα που συμμορφώνεται με τους στόχους που αναφέρονται στο νόμο, δεν περιορίζονται ή απαγορεύονται από τη νομοθεσία της Αρμενίας ή λόγω των απαιτήσεων εθνικής ασφάλειας (άρθρο 6). Ωστόσο, καμία από τις περιορισμένες δραστηριότητες δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο. Ο νόμος της Αρμενίας για τις ιδιωτικοποιήσεις εξειδικεύει ότι οι ξένες εταιρείες έχουν το ίδιο δικαίωμα συμμετοχής στις διαδικασίες ιδιωτικοποίησης όπως οι αρμενικές εταιρείες. Είναι σημαντικό ότι η κυβέρνηση δεν επιβάλλει κανενός είδους έλεγχο σε ξένες επενδύσεις σε κανένα τομέα της εθνικής οικονομίας. Ο Νόμος περί Ξένων Επενδύσεων ορίζει, ότι ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες μπορούν να διεξάγονται από επιχειρήσεις με ξένες επενδύσεις μόνο μετά την απόκτηση άδειας (άρθρο 14). Ωστόσο, καμία τέτοια απαίτηση δεν προσδιορίζεται σε τομεακή νομοθεσία και στο νέο σχέδιο νόμου για τις ξένες επενδύσεις, η διάταξη αυτή αφαιρέθηκε. Ειδικότερα, στα ΜΜΕ, η αλλοδαπή ιδιοκτησία δεν πρέπει να υπερβαίνει το 49% των μεριδίων που απαιτούνται για τη λήψη αποφάσεων για την παραγωγή ταινιών, βίντεο, τηλεοπτικών προγραμμάτων, μουσικής και άλλων ηχογραφήσεων, καθώς και την οργάνωση και μετάδοση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων, εκτός εάν προβλέπουν διεθνείς συμφωνίες διαφορετικά (Νόμος 97/2000 για την τηλεόραση και το ραδιόφωνο). Επιπλέον, ένας νόμος που ψηφίστηκε το 2010 όσον αφορά στις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές απαγορεύει την ιδιοκτησία περισσότερων του ενός καναλιών στον ίδιο μήκος μετάδοσης και περιορίζει τη μετάδοση προγραμμάτων που παράγονται σε ξένες χώρες έως και στο 45 % του συνολικού μηνιαίου χρόνου εκπομπής.

Στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, η χορήγηση πιστοποιητικού χειριστή αεροσκαφών απαιτεί τουλάχιστον το 51% των μετοχών να ανήκουν σε πολίτες της Αρμενίας και (ή) νομικές οντότητες που έχουν δημιουργηθεί στην Αρμενία (Νόμος περί αεροπλοΐας). Μολαταύτα, αξίζει να σημειωθεί ότι αυτοί οι περιορισμοί είναι κοινοί σε πολλές χώρες. Ταυτόχρονα, ορισμένες επαγγελματικές δραστηριότητες προορίζονται επίσης για Αρμένιους υπηκόους, οι οποίες θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως έμμεσος περιορισμός εισόδου για τις επιχειρήσεις που παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες. Αυτές οι επαγγελματικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν τους συμβολαιογράφους, τα μέλη πληρώματος αεροσκαφών εγγεγραμμένων στην Αρμενία, τους επαγγελματίες που αναλαμβάνουν τη χαρτογραφία, τη γεωδαισία, τις μετρήσεις και τη διαχείριση της γης

(Νόμος 81 του 2007 για την αεροπλοΐα, Διάταγμα 1441 του 2011, Νόμος 274 του 2001 για συμβολαιογράφους).

Ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης σε πολλές αγορές περιορίζει τις πρόσθετες επενδύσεις. Από την ανεξαρτησία, πολλά περιουσιακά στοιχεία παρέμειναν στα χέρια του κράτους, και σε ορισμένες περιπτώσεις, η ιδιωτικοποίηση είχε ως αποτέλεσμα την υψηλή συγκέντρωση στην αγορά. Αυτό συμβαίνει στον τομέα της δασοκομίας, την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (αιολική), τη μεταφορά και τη διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, τη διανομή πετρελαίου και φυσικού αερίου και τις σιδηροδρομικές μεταφορές εμπορευμάτων, οι οποίες έχουν τυπικά μονοπωλιακές δομές της αγοράς που περιορίζουν εκ των πραγμάτων νέες επενδύσεις, εγχώριες ή ξένες.

B.1.5. Προστασία και εγγυήσεις επενδυτών

Η νομοθεσία παρέχει υψηλά πρότυπα προστασίας και εγγυήσεις στους επενδυτές. Ο νόμος για τις ξένες επενδύσεις παρέχει εθνική μεταχείριση των ξένων επενδυτών ορίζοντας ότι *«το νομικό καθεστώς που σχετίζεται με τις ξένες επενδύσεις και οι μέθοδοι εφαρμογής τους δεν μπορούν να είναι λιγότερο ευνοϊκές από το καθεστώς που διέπει την ιδιοκτησία, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και τις επενδυτικές δραστηριότητες των πολιτών, των νομικών οντοτήτων και μη ενσωματωμένων επιχειρήσεων της Αρμενίας» (άρθρο 6)*. Μια ρήτρα σταθερότητας στο νόμο επιβάλλει ότι σε περίπτωση τροποποιήσεων στη *«νομοθεσία που ρυθμίζει τις ξένες επενδύσεις»*, η νομοθεσία που ίσχυε κατά τον χρόνο πραγματοποίησης των επενδύσεων θα εξακολουθήσει να ισχύει για περίοδο πέντε ετών (κατόπιν αιτήματος του επενδυτή, άρθρο 7). Η διατύπωση αυτής της ρήτρας δεν είναι αρκετά σαφής και η ρήτρα σταθερότητας θα μπορούσε να ερμηνευθεί ότι ισχύει για τυχόν κανονισμούς που επηρεάζουν τις ξένες επενδύσεις, αντί να περιορίζεται στον ίδιο τον Νόμο για τις Ξένες Επενδύσεις.

Η απαλλοτρίωση ξένων επενδύσεων δεν απαγορεύεται, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις. Οι ξένες επενδύσεις προστατεύονται από την εθνικοποίηση και οι κυβερνητικοί φορείς δεν μπορούν να απαλλοτριώσουν αυθαίρετα ξένες επενδύσεις. Σύμφωνα με τον Νόμο για τις Ξένες Επενδύσεις, *«η απαλλοτρίωση επιτρέπεται μόνο ως ακραίο μέσο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, εφαρμόζεται μόνο με απόφαση δικαστηρίου και έναντι πλήρους αποζημίωσης» (άρθρο 8)*. Πρέπει να καταβληθεί έγκαιρη αποζημίωση για τυχόν υλικές και ηθικές ζημιές, συμπεριλαμβανομένων των χαμένων κερδών, σε τρέχουσες τιμές της αγοράς

ή τιμές που καθορίζονται από ανεξάρτητους ελεγκτές. Ο νόμος ορίζει ότι η αποζημίωση θα καταβάλλεται είτε στο επενδυμένο νόμισμα, είτε σε οποιοδήποτε άλλο νόμισμα έχει συμφωνηθεί αμοιβαία από τα μέρη, συμπεριλαμβανομένων τυχόν οφειλόμενων τόκων με τρέχοντα επιτόκια για λογαριασμούς καταθέσεων που έχουν δημιουργηθεί στην αγορά δανείων της Αρμενίας. Σε αντίθεση με τη σύγχρονη πρακτική, ο Νόμος δεν περιέχει εγγύηση μη διάκρισης σε περίπτωση απαλλοτρίωσης. Ο νόμος επίσης δεν περιέχει αναφορά σε διαδικασίες προσφυγής, αλλά αυτές καθορίστηκαν στο Νόμο του 2006 για την απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας για τις ανάγκες της κοινωνίας και του κράτους.

Ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις προβλέπει διατάξεις σχετικά με τη διάθεση των κερδών ενός ξένου επενδυτή και άλλων κεφαλαίων που σχετίζονται με αυτές. Κατά συνέπεια, οι επενδυτές έχουν το δικαίωμα να διαθέτουν ελεύθερα τα κέρδη μετά την καταβολή φόρων και άλλων τελών.

Οι ξένοι επενδυτές δικαιούνται επίσης να ανοίξουν τραπεζικούς λογαριασμούς στην Αρμενία και να χρησιμοποιήσουν τα νόμιμα έσοδά τους για να αποκτήσουν ξένο νόμισμα ή βασικά προϊόντα στην εγχώρια αγορά. Οι ίδιες εγγυήσεις ισχύουν για τους επενδυτές όσον αφορά τον επαναπατρισμό κεφαλαίων και «άλλα κεφάλαια που έχουν αποκτηθεί νόμιμα ως αποτέλεσμα επενδύσεων», αν και αυτά τα τελευταία δεν προσδιορίζονται περαιτέρω.

Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να απολαμβάνουν συγκεκριμένα προνόμια, αλλά οι διαδικασίες πρόσβασης σε αυτά δεν ορίζονται λεπτομερώς. Ο νόμος περί ξένων επενδύσεων ορίζει ότι το εγκεκριμένο κεφάλαιο μιας ξένης επενδυτικής επιχείρησης, καθώς και τα αγαθά που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία (π.χ. πρώτες ύλες, ημιτελή παραγωγή, συμπληρωματικά είδη, ανταλλακτικά κ.λπ.) απαλλάσσονται από δασμούς. Επιπλέον, οι ξένοι επενδυτές που αναλαμβάνουν έργα που μπορεί να χρήζουν υποστήριξη μη οικονομικής φύσεως (π.χ. πρόσβαση σε κρατικό ή κοινοτικό έδαφος) μπορούν να διαπραγματευτούν απευθείας με τις αρχές και να λάβουν εγκρίσεις μέσω κυβερνητικού διατάγματος, το οποίο μπορεί να εκδοθεί κατά τρόπο *ad hoc* από το κράτος ή τους δήμους. Ο νόμος για τις ξένες επενδύσεις ορίζει επίσης ότι αυτά τα «*προνόμια ισχύουν για τις επιχειρήσεις με ξένες επενδύσεις όπου η επένδυση αυτή δεν είναι μικρότερη από 30% κατά τη στιγμή της ίδρυσής τους*» (άρθρο 19). Οι επενδυτές που βρίσκονται σε ελεύθερες οικονομικές ζώνες μπορούν να απολαύσουν πρόσθετα οφέλη, όσον αφορά τη διευκόλυνση του ανοίγματος επιχειρήσεων, τη φορολογία και τα τελωνεία.

Ο Νόμος περί Ξένων Επενδύσεων δεν περιέχει συγκεκριμένες διατάξεις σχετικά με την πρόσβαση στα εγχώρια δικαστήρια. Οι επενδυτές θεωρούν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη μεταξύ ιδιωτικών μερών στην Αρμενία αργή, αναποτελεσματική και συχνά άδικη. Η

κυβέρνηση βρίσκεται στη διαδικασία σύνταξης ενός Εμπορικού Κώδικα. Εν τω μεταξύ, οι νόμοι που αφορούν εμπορικά και συμβατικά θέματα ορίζονται στον Αστικό Κώδικα. Επειδή η χώρα στερείται Εμπορικών Δικαστηρίων και η χρήση εναλλακτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών (ADR) είναι περιορισμένη, οι περισσότερες διαφορές που αφορούν συμβάσεις, ιδιοκτησία ή εμπορικά θέματα επιλύονται από τους διαδίκους στα δικαστήρια γενικής δικαιοδοσίας, τα οποία κατακλύζονται από μεγάλο όγκο υποθέσεων. Επιπλέον, στα δικαστήρια παρατηρούνται χαμηλά επίπεδα αποτελεσματικότητας και ανεξαρτησίας. Ως αποτέλεσμα, οι εμπορικές διαφορές χρειάζονται μήνες ή χρόνια για να εκδικαστούν.

Όσον αφορά την επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτή και κράτους (ISDS), η εθνική και η διεθνής διαιτησία είναι διαθέσιμη στους επενδυτές. Ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις παρέχει στους επενδυτές πρόσβαση στο ISDS μέσω της υποβολής αιτήσεων στα εγχώρια δικαστήρια. Η διεθνής διαιτησία είναι επίσης δυνατή σε περιπτώσεις όπου οι επενδύσεις προστατεύονται από διεθνείς επενδυτικές συμφωνίες. Η Αρμενία είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του Διεθνούς Κέντρου Επίλυσης Επενδυτικών Διαφορών (ICSID) και έχει επικυρώσει τη Σύμβαση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL) για την αναγνώριση και επιβολή ξένων διαιτητικών αποφάσεων (Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958).

B.1.6 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις, πρότυπα, τεχνικές προδιαγραφές)

Η έγκριση της ετικέτας γίνεται επίσης από το Υπουργείο Γεωργίας της Αρμενίας. Η ετικέτα φέρει στην αρμενική τα εξής στοιχεία υποχρεωτικά:

- Το **όνομα** του προϊόντος (Statement of product - Identity), το οποίο αναγράφεται με έντονους χαρακτήρες.
- Το **βάρος** του προϊόντος, το οποίο πρέπει να αναφέρεται στο Ευρωπαϊκό Μετρικό Σύστημα.
- Το **μέγεθος των γραμμάτων και αριθμών** της ετικέτας μπορεί να είναι και μικρότερο από 1 mm καθώς έχει επικρατήσει οι εταιρείες που εξάγουν πανομοιότυπα προϊόντα σε άλλες αγορές να θέτουν σε προϊόντα τους μονάχα αυτοκόλλητη ετικέτα στην αρμενική γλώσσα με τα σχετικά στοιχεία για να αποφύγουν επιπρόσθετο κόστος αλλαγής συσκευασίας.

– Τον **πλήρη κατάλογο των συστατικών**, τα οποία πρέπει να αναγράφονται κατά σειρά σπουδαιότητας εκ των άνω.

– **Warning Statement:** για ορισμένα προϊόντα είναι απαραίτητο να αναγράφεται εάν η συσκευασία είναι αεροστεγής, εάν υπάρχουν ιχνοστοιχεία διαιτητικά με βάση πρωτεΐνες, εάν περιέχουν σακχαρίνη ή να γίνεται μνεία, εάν υπάρχουν, υλικών που επηρεάζουν την υγεία.

Προαιρετικά στην ετικέτα αναφέρονται τα **θρεπτικά στοιχεία του προϊόντος** (nutrition facts). Η αναφορά των θρεπτικών συστατικών πρέπει να γίνεται με βάση την ποσότητα και την ποσοστιαία συμμετοχή τους στο σύνολο. Η ετικέτα δηλαδή, πρέπει να περιλαμβάνει την ποσότητα κατά μερίδα και τον αριθμό των μερίδων κατά περιεχόμενο.

B.1.7. Πιστοποιητικά Υγειονομικού Ελέγχου

Η Κυβέρνηση έχει προσπαθήσει να απλοποιήσει τις σχετικές διαδικασίες και για το λόγο αυτό γίνονται δεκτά τα πιστοποιητικά υγειονομικού ελέγχου που εκδίδουν οι χώρες εξαγωγής προς την Αρμενία, ειδικώς δε εκ των χωρών της ΕΕ. Ωστόσο, εάν κατά τη διάρκεια εκτελωνισμού οι αρμόδιοι επιθεωρητές εκτιμήσουν ότι πρέπει να προβούν σε έλεγχο διαπίστωσης της ποιότητας εξ' απόψεως υγειονομικής, αποστέλλουν δείγμα σε πιστοποιημένα εργαστήρια στην Αρμενία. Τα αποτελέσματα αυτά κασιγχύουν του πιστοποιητικού που έχει εκδοθεί από την χώρα εξαγωγής, είναι ωστόσο μαχητά ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου στην Αρμενία. Προς τον σκοπό μάλιστα συντονισμού του Υγειονομικού Ελέγχου, οι τρεις διαφορετικές μονάδες επιθεώρησης που λειτουργούν υπό το θεσμικό πλαίσιο του Υπουργείου Γεωργίας, πρόκειται να συγχωνευθούν, καθώς έχει διαπιστωθεί ότι σημαντικό μέρος των καθυστερήσεων στις τελωνειακές διαδικασίες οφείλεται στην παράλληλη λειτουργία αυτών των μονάδων.

Το Εθνικό Ινστιτούτο Προτύπων, που επίσης λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπ. Γεωργίας της Αρμενίας, έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα χορήγησης πιστοποιητικών λειτουργίας ιδιωτικών εργαστηρίων ελέγχου ποιότητας. Επίσης καθορίζει και ελέγχει όλες τις σχετικές προδιαγραφές που πρέπει να τηρούν για την υγειονομική επάρκειά τους τα προϊόντα που προορίζονται για την αγορά, είτε τοπικής παραγωγής, είτε εισαγόμενα.

Στους συνημμένους καταλόγους με πιστοποιημένα εργαστήρια μπορεί να προσφύγει ο εισαγωγέας ώστε να εξασφαλίσει και άλλη γνωμοδότηση-πιστοποιητικό για την υγειονομική επάρκεια των εισαγομένων προϊόντων και να το συνυποβάλλει στις

τελωνειακές αρχές. Επίσης το σχετικό πιστοποιητικό μπορεί να χρησιμεύσει και να υποβληθεί στις δικαστικές αρχές για την άρση ενδεχόμενης δέσμευσης των εισαγομένων προϊόντων ένεκα αμφισβήτησης από τους επιθεωρητές.

Σε κάθε περίπτωση ο εξαγωγέας χρειάζεται, σύμφωνα και με τον Τελωνειακό Κώδικα της Αρμενίας να προσλάβει επιχώριο εισαγωγέα (ο νόμος αναφέρει σαφώς ότι πρέπει να έχει υπηκοότητα αρμενική ο διεκπεραιώνων την εισαγωγή για λογαριασμό της αλλοδαπής εταιρείας που εξάγει τα προϊόντα της). Ο αρμένιος εισαγωγέας οφείλει να υποβάλλει έγκαιρα όλα τα σχετικά έγγραφα ώστε να μην παραμείνουν τα εμπορεύματα επί μακρόν στις αποθήκες του τελωνείου. Μάλιστα μπορεί να προετοιμαστεί κατάλληλα και έγκαιρα η εισαγωγή ώστε να εκμεταλλευτεί ο εξαγωγέας την νέα διαδικασία που υιοθέτησαν τα τελωνεία διαχωρίζοντας τα εισαγόμενα εμπορεύματα ανάλογα με την αξία τους και την ευπάθειά τους.

B.1.8. Τελωνειακή νομοθεσία(Διαδικασία – Αρχές)

Σύμφωνα με τον ισχύοντα Κώδικα Τελωνείων της Αρμενίας, οι διαδικασίες εισαγωγής συνοπτικά πρέπει να περιλαμβάνουν την υποβολή των κάτωθι εγγράφων :

- 1) Φορτωτική (Bill of lading).
- 2) Πιστοποιητικό Προέλευσης προϊόντος (Certificate of Origin).
- 3) Εμπορικό Τιμολόγιο (Commercial Invoice).
- 4) Δήλωση διασάφησης τελωνείου (Customs Import Declaration).
- 5) Προκαταρκτική δήλωση διασάφησης τελωνείου (Preliminary Import Customs Declaration).
- 6) Αποδείξεις καταβολής τελών για μεταφορικά εντός τελωνείου (Terminal handling receipts).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω τα εισαγόμενα προϊόντα πρέπει απαραίτητως να φέρουν σήμανση χώρας προέλευσης (country of origin label). Οι υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας της Αρμενίας έχουν υιοθετήσει και θέσει σε ισχύ κανονισμούς εμπορίας τροφίμων και εισαγωγείς σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΕ. Η εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου ωστόσο πάσχει καθώς η πρακτική στα τελωνεία και σημεία εισόδου ακολουθεί, συχνά, αδιαφανείς διαδικασίες.

Υπογραμμίζουμε τα σημαντικά κεφάλαια που πρέπει ο εξαγωγέας προς την Αρμενία να έχει υπόψη του σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο που ορίζει το Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης που είναι αρμόδιο για θέματα Ασφάλειας Υγείας.

- 1) Διαδικασίες εγγραφής - Έγγραφα στα οποία εμφανίζεται η εγγραφή του τόπου παραγωγής (Registration of Food/Feed Facilities),
- 2) Προφύρμα γνωστοποίησης του εισαγομένου φορτίου (Prior Notice of Imported Food Shipments),
- 3) Διαδικασίες διακράτησης στο τελωνείο των προς εισαγωγή προϊόντων (Administrative Detention and Maintenance), και
- 4) Διαδικασίες επιθεώρησης των υποβληθέντων εγγράφων (Inspection of Records), από τις οποίες εξαρτάται ουσιαστικά και ο χρόνος ολοκλήρωσης της γραφειοκρατικής διαδικασίας εισαγωγής.

B.1.9.Εξασφάλιση πιστώσεων-χρηματοδοτήσεων

Η Αρμενία έχει ένα πλήρως φιλελεύθερο καθεστώς ρύθμισης της διακίνησης αλλοδαπού συναλλάγματος. Τόσο οι Αρμένιοι κάτοικοι όσο και οι αλλοδαποί μπορούν να κατέχουν λογαριασμούς σε συνάλλαγμα. Η εισαγωγή, εξαγωγή και η ανταλλαγή σε ξένο νόμισμα, είναι ελεύθερη, σύμφωνα με τον Κανονισμό υπ. αριθμ. 8 της Κεντρικής Τράπεζας της Αρμενίας και του νόμου περί ελέγχου συναλλάγματος. Για τον λόγο αυτόν λειτουργούν ανταλλακτήρια συναλλάγματος παντού και κυρίως σε σούπερ μάρκετ.

Το μεγαλύτερο μερίδιο του χρηματοπιστωτικού τομέα της Αρμενίας αποτελεί ο τραπεζικός κλάδος. Ωστόσο η συνολική αγορά κεφαλαίου, ο κλάδος ασφαλίσεων, δανειοδότησης επιχειρήσεων, και άλλες μορφές χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης είναι ακόμα σε νηπιακό στάδιο.

B.1.10.Καθεστώς ιδιοκτησίας

Η γη βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό σε ιδιωτικά χέρια και οι ξένοι επενδυτές μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτήν μέσω της ιδιωτικής αγοράς ή μέσω κρατικών παραχωρήσεων. Η ιδιωτικοποίηση της γης στην Αρμενία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 και το 73% της γης βρίσκεται πλέον σε ιδιωτικά χέρια. Τα αλλοδαπά γεννημένα άτομα δεν μπορούν να κατέχουν άμεσα γη στην Αρμενία. Ωστόσο, μια ξένη εταιρεία που είναι εγγεγραμμένη στην Αρμενία μπορεί να κατέχει γη. Σύμφωνα με τον κώδικα γης, ενώ δεν καθορίζονται χρονικοί

περιορισμοί στη μίσθωση ιδιωτικής γης, η πρόσβαση σε δημόσια γη είναι πιο περιοριστική (άρθρο 48). Η κρατική και κοινοτική γη μπορεί να ενοικιαστεί για έως και 99 χρόνια, εκτός από τη γεωργική γη, η οποία δεν μπορεί να ενοικιαστεί για περισσότερα από 25 χρόνια τη φορά. Τα κρατικά δικαιώματα ενοικίασης γης παρέχονται με διαγωνισμούς και δημόσιους πλειστηριασμούς, εκτός από ειδικές περιπτώσεις που ορίζονται από την κυβέρνηση (άρθρο 205). Οι αλλοδαποί μπορούν επίσης να είναι 100 % κάτοχοι ακινήτων στην Αρμενία (εκτός γης): μπορούν να αποκτήσουν, να κρατήσουν, να μισθώσουν, να πουλήσουν, να κληροδοτήσουν και αλλιώς να διαθέσουν την περιουσία τους σε ίση βάση με τους ντόπιους. Οι τίτλοι είναι ασφαλείς και οι διαδικασίες εγγραφής και μεταβίβασης αποτελεσματικές. Η Αρμενία καθιέρωσε ένα από τα πιο αποτελεσματικά καθεστώτα διαχείρισης γης μεταξύ των χωρών της ΚΑΚ (Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών, που περιλαμβάνει χώρες όπως το Καζακστάν, Λευκορωσία, Ρωσία).. Με τη βοήθεια διεθνών αναπτυξιακών εταιρών, συμπεριλαμβανομένης της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Σουηδικής Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας, η Αρμενία χαρτογράφησε και κατέγραψε με επιτυχία το 97 % των αγροτεμαχίων και η κατοχή γης θεωρείται κατοχυρωμένη (UNECE, 2017a). Η καταχώριση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας απαιτεί λίγα βήματα, πολλά από τα οποία μπορούν να ολοκληρωθούν διαδικτυακά και εντός 4-5 ημερών, όπως καταγράφονται στο eRegulations της Αρμενίας της UNCTAD. Παρά τα επιτεύγματα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν θέματα διαθεσιμότητας και ενοποίησης γης, τα οποία επηρεάζουν ιδιαίτερα τον αγροτικό τομέα. Εκτιμάται ότι περισσότερο από το ήμισυ της συνολικής γεωργικής γης είναι βοσκοτόπια, που βρίσκονται σε ορεινές περιοχές που είναι κυρίως κοινοτικές (δηλ. Δημοτικές) και κρατικές. Όπως συμβαίνει σε πολλές άλλες χώρες με μεταβατικές οικονομίες, όταν έγινε ιδιωτικοποίηση συλλογικών γαιών στην Αρμενία, το αγροτικό τοπίο που προέκυψε ήταν συχνά κατακερματισμένο και οικονομικά αναποτελεσματικό. Τα αγροκτήματα που θα μπορούσαν να συσταθούν αντιμετώπισαν υψηλό κόστος παραγωγής (δηλαδή άρδευση, γεωργικά μηχανήματα, κόστος ζωοτροφών και καυσίμων), το οποίο τελικά οδήγησε σε εγκατάλειψη γης σε πολλές περιοχές. Διάφορες ενέργειες ενοποίησης γης πραγματοποιήθηκαν για να ενθαρρύνουν τους αγρότες να πουλήσουν ή να συγχωνεύσουν τα ακίνητά τους, μεταξύ άλλων με τη βοήθεια διεθνών εταιρών, αλλά η διαδικασία αύξησης του μέσου μεγέθους των αγροκτημάτων και της γεωργικής αποδοτικότητας ήταν αργή (Sahakyan, 2007; UNDP, 2004; Grigoryan, T, Hakhnazaryan, etal. 2008).

Β.2.Εργασιακό καθεστώς

Οι κανονισμοί για την αγορά εργασίας στην Αρμενία εξισορροπούν την προστασία των εργαζομένων και τις ανάγκες των επιχειρήσεων, αν και υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού στον τομέα. Το Σύνταγμα υποχρεώνει το κράτος να συμβάλλει στην απασχόληση και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας για τον πληθυσμό. Εγγυάται επίσης βασικά εργασιακά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της εργασίας, του δικαιώματος απεργίας καθώς και απαιτήσεις για την ασφάλεια και την υγιεινή. Άλλα προστατευόμενα δικαιώματα περιλαμβάνουν την κοινωνική ασφάλιση κατά τη διάρκεια της τρίτης ηλικίας, λόγω αναπηρίας και ανεργίας. Ο Εργατικός Κώδικας του 2004 ρυθμίζει τις περισσότερες πτυχές των συλλογικών και ατομικών εργασιακών σχέσεων. Άλλες νομικές πράξεις συμπληρώνουν τον Κώδικα, εξετάζοντας μεταξύ άλλων συγκεκριμένες πτυχές της απασχόλησης, του κατώτατου μισθού, της οργάνωσης των συνδικάτων, των δημοσίων υπαλλήλων και των δημοσίων ενώσεων.

Η νομοθεσία επιτρέπει τυπικές ώρες εργασίας και αμοιβές, αλλά υπάρχουν ορισμένα κενά σε άλλες πολιτικές που σχετίζονται με την απασχόληση. Η τυπική ημέρα εργασίας έχει κατά μέγιστο οκτώ ώρες απασχόλησης με μέγιστο αριθμό εργάσιμων ημερών έξι την εβδομάδα. Ο κανονικός χρόνος εργασίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 40 ώρες την εβδομάδα και οι αμοιβές ανά ωριαία εργασία είναι διαθέσιμες για νυχτερινές βάρδιες (30 %), εργασία σε αργίες (100 %) και υπερωρίες (50 %). Σε καμία περίπτωση ο συνολικός χρόνος εργασίας δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 12 ώρες την ημέρα και 48 ώρες την εβδομάδα. Διατίθεται επίσης ετήσια άδεια επί πληρωμή, η ελάχιστη περίοδος είναι 20 εργάσιμες ημέρες σε περίπτωση πενθήμερης εργάσιμης εβδομάδας και 24 εργάσιμων ημερών σε περίπτωση εξαήμερης εργάσιμης εβδομάδας. Η άδεια μητρότητας και πατρότητας επί πληρωμή ρυθμίζεται επίσης από το νόμο. Ωστόσο, δεν προβλέπεται στη νομοθεσία ένας σταθερός αριθμός πλήρων ημερών άδειας ασθενείας.

Ο κατώτατος μισθός καθορίζεται μέσω διαβουλεύσεων. Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων είναι το εκτελεστικό όργανο που αναπτύσσει και εφαρμόζει πολιτικές στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας. της διαδικασίας καθορισμού και προσαρμογής του κατώτατου μισθού, μετά την κύρωση της Σύμβασης 131 της ΔΟΕ του 1970. Ωστόσο, ο μηχανισμός διακανονισμού των μισθών είναι ακόμα αδύναμος, μεταξύ άλλων λόγω του περιορισμένου συνδικαλισμού (Gabrielyan and Mnatsakanyan, 2014).

Η οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων ετών δεν έχει βελτιώσει σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο διαβίωσης και τα εισοδήματα του μέσου πολίτη, καθώς ο κατώτατος εθνικός μισθός παραμένει στα 68.000 dram, ήτοι 121€ το μήνα, με ημερομίσθιο που ανέρχεται στα 3.000 dram (5,37€). Σημειώνεται ότι ελάχιστη, μηνιαία και ωριαία αμοιβή στη χώρα καθορίζονται από το άρθρο 179 του Εργατικού Κώδικα (2004) και η αναπροσαρμογή των μισθών από το άρθρο 182 του ΕΚ. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι στις 2.10.19 ψηφίστηκε από το Κοινοβούλιο της Αρμενίας η αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 23%, από 55.000 dram (98,47 €) σε 68.000 dram (121€). Πριν από αυτή την αύξηση, ο ελάχιστος μισθός της Αρμενίας είχε αυξηθεί τελευταία φορά το 2015.

Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Αρχής της Αρμενίας, ο μέσος ονομαστικός μηνιαίος μισθός στη χώρα για το 2020 ανέρχεται στα 189.716 dram (336 €), παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξης του 4% σε σχέση με το 2019. Κάτω από το όριο της φτώχειας ζει το 23,5% του πληθυσμού, ήτοι 700.000 κάτοικοι με μηνιαίο εισόδημα 76 ευρώ το μήνα. Ειδικότερα, στην περιοχή Shirak, το 44% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο φτώχειας.

Β.3 Στρατηγική Εισόδου στην Αγορά της Αρμενίας

Στο παρελθόν, η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αρμενία σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, απαιτούσε να υπάρχει κάποιος συνεργάτης Αρμένιος στη χώρα. Ωστόσο, σταδιακά ορισμένες ξένες επιχειρήσεις ανέπτυξαν εμπορική δραστηριότητα χωρίς προϋπάρχουσα συνεργασία με τοπικό δίκτυο και σταδιακά ακολούθησαν και άλλες επιχειρήσεις. Όλοι οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων υπογραμμίζουν την ανάγκη να έχουν μια ισχυρή κατανόηση της τοπικής νομοθεσίας, ιδίως δε το φορολογικό καθεστώς και την τελωνειακή νομοθεσία, προκειμένου να αποφύγουν την καταβολή περιττών τελών, δασμών και επιβάρυνση των επικοινωνιών με τις μητρικές εταιρείες.

Δεδομένου ότι η ποιότητα των τηλεπικοινωνιών, έχει ακολουθήσει ραγδαίους ρυθμούς βελτίωσης, λόγω των επενδύσεων αλλοδαπών εταιρειών, η οργάνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας έχει σαφώς διευκολυνθεί. Η σημασία της επαφής πρόσωπο-με-πρόσωπο στην αρμενική επιχειρηματική κουλτούρα δεν μπορεί να παραμεριστεί, ωστόσο δεν πρέπει και να δίδεται πλέον υπερβολική έμφαση, καθώς νέες γενιές έχουν εισέλθει στην παραγωγή, με σπουδές και γνώσεις της δυτικής κουλτούρας. Στην προσπάθεια εισόδου στην αγορά μπορούν να συμβάλλουν νομικοί σύμβουλοι και

τεχνοκράτες του κλάδου επικοινωνιών και μάρκετινγκ. Σημειώνεται ότι ήδη η Αρμενία συγκαταλέγεται στις χώρες με την ταχύτερη αύξηση χρηστών μέσων κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter κ.α.) γεγονός που οφείλεται και στη στρατηγική επιλογή δημιουργίας ,κυρίως στην πρωτεύουσα Ερεβάν (που συγκεντρώνεται το 70% της οικονομικής δραστηριότητας) σημείων δωρεάν χρήσης internet μέσω Wi-Fi. Πάντως δεν πρέπει να υποτιμάται η αναγκαιότητα ύπαρξης Αρμένιου συνεργάτη στις επιχειρηματικές προσπάθειες και αυτό εξακολουθεί να αποτελεί την πλειοψηφούσα πρακτική των ξένων επενδυτών στην Αρμενία, με διαρκώς αυξανόμενες και τις αυτοτελείς προσπάθειες.

Λόγω του μικρού μεγέθους της εγχώριας αγοράς της Αρμενίας και του υψηλού κόστους μεταφοράς, καθώς τα σύνορα με τους δυο από τους τέσσερις γείτονές της είναι κλειστά, εξακολουθούν να υπάρχουν μερικές σχετικά ελκυστικές επιχειρηματικές ευκαιρίες. Οι παραδοσιακές άμεσες εξαγωγές των προϊόντων, λόγω κόστους μεταφοράς μπορούν να καταστούν φθηνότερες με μικρές επενδύσεις σε υποδομές για συσκευασία των πρώτων υλών στη χώρα. Ολοένα και περισσότερες ξένες εταιρείες επιλέγουν να διαμορφώσουν καλύτερους όρους ανταγωνισμού κατ'αυτόν τον τρόπο και τελικά να εξάγουν από την Αρμενία προς τις χώρες ΚΑΚ. Η πλήρης ένταξη της Αρμενίας στην Τελωνειακή Ένωση αναμένεται να απλοποιήσει περαιτέρω τις διαδικασίες εξαγωγών προς Ρωσία, Καζακστάν και Λευκορωσία.

Σημειώνεται η τάση να αναζητούνται από αλλοδαπούς επενδυτές επιχειρηματικές ευκαιρίες και να προβαίνουν σε επενδύσεις στον κλάδο των υπηρεσιών, με την επικουρία επενδυτικών νόμων στην Αρμενία, όπως ορειβατικός τουρισμός και εν γένει τουριστικός κλάδος, το franchising, τα δίκτυα διανομής προϊόντων, παροχή πρωτοβάθμιων ιατρικών υπηρεσιών κ.α.

Οι αρμενικές εταιρείες είναι συνήθως πρόθυμες να γίνουν αντιπρόσωποι ή διανομείς για ξένα προϊόντα, προερχόμενα μάλιστα από χώρες της ΕΕ ή τις ΗΠΑ. Τα τελευταία χρόνια, τοπικές εταιρείες έχουν συνάψει συμφωνίες και έγιναν διανομείς για διεθνείς επιχειρήσεις. Το πρότυπο υλοποίησης αυτών των συμβάσεων είναι ένα σημαντικό κεκτημένο για το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Αρμενία, παρότι τις αντιπροσωπείες ανέλαβαν εκπρόσωποι της λεγόμενης ολιγαρχίας της χώρας που αποσπά το 60% της οικονομικής δραστηριότητας.

Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ

Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας

Μεταξύ Ελλάδος και Αρμενίας ισχύει από 1-1-2003 η σύμβαση για την αποφυγή διπλής φορολογίας αναφορικά με τους φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου.

Γ.2 Φορολόγηση επιχειρήσεων

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η κυβέρνηση σημείωσε σημαντική πρόοδο στη μεταρρύθμιση του φορολογικού καθεστώτος και στην κινητοποίηση των φορολογικών εσόδων, αλλά παραμένουν σημαντικές προκλήσεις. Ένας νέος Φορολογικός Κώδικας, που ισχύει από τον Ιανουάριο του 2018, είχε ως στόχο την περαιτέρω αύξηση της φορολογικής βάσης, τη βελτίωση των ιδίων κεφαλαίων και την αντιμετώπιση του προβλήματος των παράνομων συμπεριφορών, συμπεριλαμβανομένης της μετατόπισης του υπολοίπου από την άμεση στην έμμεση φορολογία. Ωστόσο, άλλες προκλήσεις πρέπει ακόμη να αντιμετωπιστούν και ενώ οι φόροι εταιρειών είναι γενικά ανταγωνιστικοί, το κόστος διοίκησης είναι υψηλό και υπερβολικά ευνοϊκά καθεστώτα για τις μικρές επιχειρήσεις κινδυνεύουν να αποθαρρύνουν την αναβάθμιση.

Σύμφωνα με τον ισχύοντα φορολογικό νόμο (βλ. www.taxservice.am) τόσο οι κάτοικοι, όσο και οι αλλοδαποί επιτηδευματίες υποχρεούνται σε καταβολή φόρου. Ως κάτοικοι και έχοντες την έδρα τους στην Αρμενία λογίζονται οι έχοντες προβεί σε εγγραφή της επιχείρησης στο Μητρώο Επιχειρήσεων του Υπ. Οικονομικών σύμφωνα με όσα παρατέθηκαν ανωτέρω. Μη κάτοικοι θεωρούνται όλες οι επιχειρήσεις που έχουν εγγραφεί σε αλλοδαπό κράτος και δεν φέρουν στην Αρμενία κανενός είδους Νομική Προσωπικότητα. Το ίδιο ισχύει και για τους διεθνείς οργανισμούς.

Υποκείμενο φόρου	Ποσοστό φορολογικής επιβάρυνσης	Παρατηρήσεις
Ενιαίος φορολογικός συντελεστής για κατοίκους και έχοντες έδρα στην Αρμενία.	20%	Σε συνεργασία με φορολογική αρχή υπάρχει η δυνατότητα αναγνώρισης εκπτώσεων στο δηλούμενο εισόδημα και διαμόρφωσης ενός μηνιαίου παγίου επιβάρυνσης για τους επιχειρηματίες και ιδιώτες που το επιθυμούν.

Για μη κατοίκους.	5%	Για εισόδημα προερχόμενο από ασφαλιστικές αποζημιώσεις, εμπορικές μεταφορές, πληρωμές αντασφαλίσεων.
Για μη κατοίκους & εισόδημα από πηγές αρμενικών συμφερόντων	10%	Αφορά μερίσματα, τόκους, royalties, εισόδημα από leasing ακίνητης περιουσίας, κάθε είδους υπεραξία και λοιπά εισοδήματα προερχόμενα από μη εμπορική χρήση.
Δωρεά περιουσιακών στοιχείων	0%	Δεν αφορά μη κατοίκους.
Μερίσματα κατοίκων με έδρα την Αρμενία.	0%	
Μερίσματα μη κατοίκων-εχόντων έδρα την Αρμενία.	0%	Υπό τη συνδρομή τριών προϋποθέσεων του φορολογουμένου μη κατοίκου: α) οι μετοχές του ανήκαν για τουλάχιστον 2 έτη, β) κατά τη διάρκεια των 2 προηγούμενων ετών ήταν ιδιοκτήτης τουλάχιστον 25% του κεφαλαίου της εταιρείας και γ) να μην υπέχει υποχρέωση φορολόγησής τους στη χώρα κατοικίας-έδρας του.
Ζημίες για κατοίκους-έχοντες έδρα την Αρμενία.	Επιτρέπεται να επιμερίζονται για τα επόμενα 5 έτη.	Προβλέπεται επίσης η διατήρηση δικαιώματος δήλωσης των ζημιών και σε επόμενο έτος για αντιστάθμισμα κερδοφόρου αποτελέσματος της εταιρείας.
Δρώντες στην αγροτική οικονομία	0%	Απαλλάσσονται φόρου εσόδων όσοι κάτοικοι αποκτούν εισόδημα από πώληση αγροτικών προϊόντων, υπό την προϋπόθεση να μην ξεπερνά το 10% του ετήσιου δηλούμενου

		εισοδήματος.
Μη κάτοικος που διατηρεί υποκατάστημα για επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αρμενία.	20%	Ο αναλογούν φόρος υπόκειται σε εκπτώσεις σύμφωνα με τα ισχύοντα για τους κατοίκους, εκτός από όσα αφορούν δωρεές, ζημίες και μερίσματα.

Γ.3 Ειδικότεροι φόροι

Ο Φόρος Προστιθεμένης Αξίας που επιβάλλεται για κάθε πώληση προϊόντος στην Αρμενία είναι 20% και είναι ίδιος και για τα εισαγόμενα προϊόντα. Εξαιρούνται ΦΠΑ τα προϊόντα που εισάγονται και για τα οποία με ειδικό φορολογικό νόμο δεν επιβάλλεται δασμός. Επίσης εξαιρούνται ΦΠΑ όλα τα προϊόντα που εισάγονται και αφορούν ανθρωπιστική βοήθεια και φιλανθρωπικούς σκοπούς. Τέλος υποχρεούνται σε καταβολή ΦΠΑ άτομα που εισάγουν προϊόντα των οποίων η αξία είναι άνω των 300 δολ. ΗΠΑ. ή το βάρος τους υπερβαίνει τα 50 kg.

Ειδικός φόρος κατανάλωσης (ΕΦΚ) επιβάλλεται σε σειρά προϊόντων, κυρίως εισαγόμενα και είδη πολυτελείας. Απαλλάσσονται εισαγόμενα προϊόντα που προορίζονται για επανεξαγωγή.

Κατάλογος ΕΦΚ ανά προϊόν σύμφωνα με φορολογικό νόμο 2020.

Προϊόν	Ποσότητα	ΕΦΚ σε AMD
Μπύρα	1 ltr	130
Οίνοι και σταφύλια	1 ltr	150
Βερμούτ και λοιποί οίνοι φρούτων περιέχοντες αρωματικά εκχυλίσματα	1 ltr	1000
Λοιπά ποτά π.χ. μηλίτης	1 ltr	270
Αιθυλική αλκοόλη.	1 ltr	2.600 από την 1η Ιανουαρίου 2020 3.380 από την 1η Ιανουαρίου 2021

		4.400 από την 1η Ιανουαρίου 2022 5.700 από την 1η Ιανουαρίου 2023
Αλκοολούχα ποτά.	1 ltr	1.560 από την 1η Ιανουαρίου 2020 2.030 από την 1η Ιανουαρίου 2021 2.640 από την 1η Ιανουαρίου 2022 3.430 από την 1η Ιανουαρίου 2023
Προϊόντα καπνού	1000 μονάδες	9.625 από την 1η Ιανουαρίου 2020 11.070 από την 1η Ιανουαρίου 2021 12.730 από την 1η Ιανουαρίου 2022 14.640 από την 1η Ιανουαρίου 2023
Αργό πετρέλαιο και υποπροϊόντα	1 tn	27000
Υδρογονάνθρακες και λοιπά παράγωγα εκτός φυσικού αερίου	1 tn	1000

Για φυσικά πρόσωπα τα οποία έχουν στην ιδιοκτησία τους ακίνητα επιβάλλεται και φόρος ακίνητης περιουσίας (ΦΑΠ). Στα δημόσια και βιομηχανικά κτήρια που ανήκουν σε νομικά πρόσωπα, η αγοραία αξία τους θεωρείται ως φορολογική βάση επί της οποίας υπολογίζεται ο ΦΑΠ με συντελεστή 0.6%. Οι χώροι στάθμευσης και αγροτικοί χώροι έχουν συντελεστή 0.2%. Για τα ακίνητα που αποτελούν κατοικίες ισχύει ο κάτωθι πίνακας :

Αξία ακινήτου	Φορολογικός συντελεστής %	Ετήσια πρόσθετη επιβάρυνση.
0-3.000.000	0	0
3.000.000-10.000.000	0.1	100
10.000.000-20.000.000	0.2	7.100
20.000.000-30.000.000	0.4	27.100
30.000.000-40.000.000	0.6	67.100

40.000.000 και άνω	0.8	127.100
--------------------	-----	---------

Σύμφωνα με συμφωνίες που έχει συνυπογράψει η Αρμενία με άλλες χώρες, η φορολογική επιβάρυνση για αλλοδαπές εταιρείες που έχουν εισοδήματα από μετοχές και δικαιώματα είναι χαμηλότερη από τη γενική ρύθμιση και υπολογίζονται σύμφωνα με τον κατωτέρω πίνακα :

Χώρα	Μερίσματα (%)	Δικαιώματα (%)
Βουλγαρία	10	10
Κίνα	10	10
Ουκρανία	15	-
Ιράν	15	5
Ρουμανία	10	10
Ρωσία	10	-
Τουρκμενιστάν	15	10
Λίβανος	10	5
Γαλλία	15	10
Λιθουανία	15	10
Λετονία	10	10
Ελλάδα	10	10
Γεωργία	-	10

Γ.4. Δασμοί - Δασμολόγιο

Από την προσχώρηση στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση το 2015, η τελωνειακή πολιτική ακολουθεί την πολιτική εξωτερικού εμπορίου της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης. Η εισαγωγή αγαθών από τα κράτη μέλη της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης απαλλάσσεται από τους τελωνειακούς δασμούς, εάν τα αγαθά διατηρούν την ιδιότητα των εμπορευμάτων της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης. Οι δασμολογικοί συντελεστές για τα εμπορεύματα που εισάγονται από χώρες εκτός ΕΑΤΕ αναφέρονται στην Απόφαση του Συμβουλίου της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης Ν 54, 16.07.2012, εκτός από περίπου 800 δασμολογικές γραμμές για τις οποίες εφαρμόζονται άλλοι συντελεστές για μεταβατική περίοδο που λήγει το 2025. Τα βασικά αγαθά, όπως οι πρώτες ύλες, απαλλάσσονται από τον τελωνειακό δασμό. Όσον αφορά τις εξαγωγές, υπάρχει μηδενικός δασμολογικός

συντελεστής για εξαγωγή. Οι τελωνειακές πληρωμές χρεώνονται από πρόσωπα των οποίων τα εμπορεύματα διασχίζουν τα τελωνειακά σύνορα της Αρμενίας από χώρες-μέλη της ΕΕ. Όσον αφορά τις εισαγωγές από χώρες της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, δεν υπάρχουν τελωνειακές πληρωμές εκτός εάν τα εμπορεύματα αναγνωριστούν ως ξένα σύμφωνα με τη νομοθεσία. Η μεταφορά εμπορευμάτων από χώρες της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης στην Αρμενία πραγματοποιείται με τελωνειακό καθεστώς διαμετακόμισης, εκτός από τις περιπτώσεις αεροπορικής μεταφοράς, ηλεκτρικού άξονα και αγωγών. Οι τελωνειακές αρχές χρεώνουν τελωνειακές πληρωμές και άλλες πληρωμές. Οι τελωνειακές πληρωμές αποτελούνται από δασμούς, φόρους και τελωνειακά τέλη. Άλλες πληρωμές περιλαμβάνουν αντιντάμπινγκ, ειδικούς δασμούς αποζημίωσης, καθώς και οικολογικά τέλη κυκλοφορίας. Οι δασμοί έχουν τρεις τύπους συντελεστών: κατ'αξία, σταθερούς και μικτούς. Σε περίπτωση κατ'αξίαν δασμών, οι τελωνειακοί δασμοί υπολογίζονται επί της δασμολογητέας αξίας των εισαγόμενων εμπορευμάτων και οι συνοριακές αρχές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους ειδικούς κανόνες της ΕΟΤ για τον καθορισμό της δασμολογητέας αξίας στην οποία θα εφαρμόζονται οι δασμοί και οι φόροι εισαγωγής.

Ένας μεγάλος αριθμός συναλλαγών και πράξεων απαλλάσσεται από τον ΦΠΑ. Πολλές συναλλαγές (άνω των 50), συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με τη γεωργία και τη βιομηχανία τροφίμων, καθώς και τα περισσότερα μέσα ενημέρωσης, οικονομικές, επιστημονικές και ερευνητικές δραστηριότητες, δημιουργικές βιομηχανίες και εκπαιδευτικές υπηρεσίες, απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ (άρθρο 64 του Φορολογικού Κώδικα). Εξαιρούνται επίσης ορισμένα εισαγόμενα αγαθά, συμπεριλαμβανομένου του κεφαλαίου, του εξοπλισμού και άλλων αγαθών. Επιπλέον, η διαφήμιση, η συμβουλευτική, το μάρκετινγκ, ο σχεδιασμός, η μηχανική, η νομική, η λογιστική, ο έλεγχος, η επεξεργασία δεδομένων και άλλες συναφείς υπηρεσίες που παρέχονται σε μη κατοίκους είναι μηδενικές, εάν η επιχείρηση των μη κατοίκων είναι εκτός της Αρμενίας. Ο φορολογούμενος μπορεί να λαμβάνει επιστροφές ΦΠΑ σε τριμηνιαία βάση. Ο Φορολογικός Κώδικας ορίζει μέγιστη περίοδο 55 εργάσιμων ημερών για την επιστροφή ΦΠΑ. Ωστόσο, τα ενδιαφερόμενα μέρη στον ιδιωτικό τομέα ισχυρίστηκαν ότι μπορεί να υπάρξουν καθυστερήσεις, ιδίως για τις επιστροφές ΦΠΑ για εξαγωγές μηδενικού συντελεστή. Άλλες εισφορές περιλαμβάνουν ειδικούς φόρους κατανάλωσης, φόρους γης και περιουσίας. Η παραγωγή ή η εισαγωγή ορισμένων αγαθών (π.χ. ορισμένα αλκοολούχα ποτά, καπνός και προϊόντα που σχετίζονται με το πετρέλαιο) υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης, οι οποίοι έχουν σταθερά ποσά ή μεταβλητά ποσοστά που ισχύουν για τον όγκο των εμπορευμάτων (ποσότητα λίτρου

ή κιλού). Από την 1η Ιανουαρίου 2020, θα ισχύει μόνο το σταθερό ποσό. Οι φόροι γης πληρώνονται ανά έτος από τους ιδιοκτήτες γης καθώς και τους μισθωτές κρατικής γης (τα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 15 % για αγροτική γη καθαρού εισοδήματος και μεταξύ 0,5 και 1 % για μη γεωργική γη). Οι συντελεστές φόρου ιδιοκτησίας για κτίρια που θεωρούνται δημόσιες και βιομηχανικές κατασκευές είναι 0,3%. Τόσο οι φόροι γης όσο και των ακινήτων καταβάλλονται σε δημοτικό επίπεδο επί της κτηματολογικής αξίας των οικοπέδων. Για τα μηχανοκίνητα και υδάτινα οχήματα, υπάρχουν διαφορετικοί συντελεστές που ισχύουν με βάση τη χωρητικότητά τους (ιπποδύναμη) και τον αριθμό των καθισμάτων. Εάν μια μονάδα είναι παλαιότερη των τριών ετών, το ποσό του φόρου ακίνητης περιουσίας μειώνεται κατά ένα αρχικό 10 % και ένα επιπλέον 10 % κάθε επιπλέον έτος (έως και 50 %). Η εισαγωγή ενός ενιαίου φόρου ακινήτων που αντικαθιστά τον φόρο ακίνητης περιουσίας και του φόρου γης έχει προγραμματιστεί για το 2021. Τέλος, οι δραστηριότητες εξόρυξης υπόκεινται σε πρόσθετη φορολογία, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης, των πληρωμών αξιοποίησης της φύσης και των φόρων περιβαλλοντικής ρύπανσης, οι οποίοι ρυθμίζονται από τον φορολογικό κώδικα.

Γ.5 Ειδικές Οικονομικές ζώνες (FTZ)

Έναρξη λειτουργίας της ZEE στο Meghri, στα σύνορα Ιράν – Αρμενίας.

- ✓ Οι ζώνες ελευθέρου εμπορίου (ZEE) λειτουργούν από τον Μάρτιο 2012.
- ✓ Αφορούν το εργοστάσιο «Mars» στην περιοχή Meridien και το «Yerevan Computer Research & Development Institute».
- ✓ Η τιμή ενοικίασης κυμαίνεται από 10\$ - 15\$ ανά τ.μ. τον μήνα.
- ✓ Οι ZEE εξαιρούνται της αρμοδιότητας των τελωνείων της Αρμενικής Δημοκρατίας.
- ✓ Οι ZEE εξειδικεύονται : α) ZEE Mars στην Παραγωγή & εξαγωγική δραστηριότητα , β) ZEE YCRDI σε Έρευνα και Ανάπτυξη R&D γ) ZEE Meridien σε παραγωγή και επεξεργασία κοσμημάτων και πολυτίμων λίθων.
- ✓ Οι εγκατεστημένες επιχειρήσεις στις ZEE επωφελούνται από : 1) μηδενικό φόρο κερδών, 2) μηδενικό ΦΠΑ, 3) μηδενικό φόρο εισοδήματος, 4) μηδενικό φόρο τελωνείων, 5) μηδενικό φόρο ιδιοκτησίας.

Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων

Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις απλοποίησαν τον αριθμό των προγραμμάτων κινήτρων, αν και αρκετά εξακολουθούν να ισχύουν. Οι διακοπές φόρου εισοδήματος, η αναβολή φόρου ή οι απαλλαγές από τους τελωνειακούς δασμούς αποσκοπούν στην προώθηση μιας σειράς δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας, των επενδυτικών ταμείων, της τεχνολογίας των πληροφοριών, των χαλιών και της παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Μετά την προσχώρηση στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση το 2015, η κυβέρνηση εξαίρεσε τις εισαγωγές εξοπλισμού και πρώτων υλών που σχετίζονται με επενδύσεις από χώρες εκτός της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης από τελωνειακούς δασμούς και θέσπισε απαλλαγές στις εισαγωγές αγαθών που σχετίζονται με επενδύσεις από πληρωμές ΦΠΑ στα σύνορα. Χορηγήθηκαν επίσης εξατομικευμένα κίνητρα σε εταιρείες με εξαγωγικό προσανατολισμό, καθώς και εταιρείες που πραγματοποιούσαν εγκεκριμένα από την κυβέρνηση έργα εκτός Αρμενίας (κυρίως στον κατασκευαστικό τομέα), αλλά αυτά τα προγράμματα έχουν πλέον ακυρωθεί και αναφέρεται ότι πολύ λίγες εταιρείες επωφελήθηκαν από αυτά. Παρόλο που ορισμένα από τα προγράμματα (π.χ. το καθεστώς ΤΠ) έχουν τροποποιηθεί αρκετές φορές, πρέπει ακόμη να πραγματοποιηθεί ανάλυση κόστους-οφέλους για να εκτιμηθεί ο αντίκτυπός τους όσον αφορά τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη μεταφορά τεχνολογίας και τις απώλειες εσόδων.

Πίνακας: Περίληψη των προγραμμάτων κινήτρων που διατίθενται στους επενδυτές

	Απαιτήσεις καταλληλότητας	Οφέλη
Αγροτικός τομέας και χειροποίητοι τάπητες	Αγροτική παραγωγή και εξοπλισμός για αγροτική παραγωγή (που υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς) και χειροποίητων ταπήτων	Απαλλάσσεται από CIT και ΦΠΑ.

Επενδυτικά ταμεία	Ο Νόμος περί Επενδυτικών Ταμείων του 2010 ρυθμίζει τα επενδυτικά ταμεία, συμπεριλαμβανομένων των αμοιβαίων κεφαλαίων κινδύνου.	• CIT φορολογημένο στο 0,01 τοις εκατό της φορολογικής βάσης, που αντιστοιχεί στο συνολικό ποσό των καθαρών περιουσιακών στοιχείων που είναι εγκατεστημένα στην Αρμενία. • Οι υπηρεσίες φύλαξης και η κατανομή ή/και η εξαγορά τίτλων που εκδίδονται από τα ταμεία δεν υπόκεινται σε ΦΠΑ. • Οι επενδύσεις από φυσικό πρόσωπο και το κέρδος από την πώληση τίτλων κεφαλαίου δεν υπόκεινται σε CIT.
Εφαρμοσμένη έρευνα	Εταιρείες που αναλαμβάνουν έρευνες	Για τους ξένους επενδυτές στην Αρμενία, υπάρχει ελάφρυνση στη φορολογία για δραστηριότητες επιστημονικής έρευνας ή/και πειραματικού σχεδιασμού.

- Από το 2012 υπάρχει σε λειτουργία σύστημα εγγραφής επιχειρήσεων "onestopshop", που επιτρέπει την δημιουργία εταιρείας σε 15' (www.e-registry.am), με χρήση ηλεκτρονικής υπογραφής.
- Οι 137 ημέρες που απαιτούντο για την ίδρυση επιχείρησης έχουν μειωθεί σε 27 και το απαιτούμενο ποσό από 1 εκ. AMD (1893 ευρώ, 26/10/2016), έχει μειωθεί κατά το ήμισυ.
- Οι 169 κατηγορίες επιχειρηματικής δραστηριότητας για τις οποίες απαιτείτο αδειοδότηση έχουν μειωθεί σε 96 εκ των οποίων για τις 12 απαιτείται απλή αδειοδότηση και για τις υπόλοιπες 84 σύνθετη.
- Το σύστημα λήψης άδειας από επιχείρηση για άσκηση επιτηδεύματος είναι ηλεκτρονικό (www.e-gov.am) και τα απαιτούμενα έγγραφα είναι πολύ λιγότερα σε σχέση με το παρελθόν.
- Για τις εισαγωγές επιβάλλεται ανάλογα με το προϊόν δασμός 0-10% επί της αξίας των προϊόντων.
- Δεν υπάρχουν ποσοτικοί περιορισμοί στις εξαγωγές (quotas).
- Η Αρμενία δεν έχει καμία δασμολογική επιβάρυνση για εξαγωγές.
- Δεν καταβάλλεται ΦΠΑ επί των εξαγωγών για προϊόντα παραχθέντα στις Ζώνες Ελευθέρου Εμπορίου και για τις περιπτώσεις που τελούν υπό καθεστώς επανεξαγωγής.

- Η Αρμενία δεν απαιτεί συγκεκριμένη αδειοδότηση για τα εξαγόμενα προϊόντα ούτε licensing.
- Ισχύει απαλλαγή υποχρέωσης καταβολής ΦΠΑ για επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις ύψους 58.35 εκ. AMD/136 χιλ. ευρώ. Ενώ για περιπτώσεις που δεν έχουν ξεπεράσει αυτό το επίπεδο επενδύσεων ισχύουν απλοποιημένοι μηχανισμοί υπολογισμού φόρου επί των κερδών.
- Επιχειρήσεις που εισάγουν προϊόντα που προορίζονται για επενδυτική δραστηριότητα (μηχανολογικός εξοπλισμός), εξαιρούνται από την καταβολή ΦΠΑ, σε περίπτωση που έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις. Ειδικότερα προβλέπεται : α) ετήσια απαλλαγή, εάν η αξία των εισαγομένων αγαθών είναι έως 70 εκ. AMD (130.000 ευρώ), β) διετής απαλλαγή για αξία 70 εκ. AMD και γ) 3ετής για αξία άνω των 300 εκ. AMD (554.000 ευρώ).
- Επιτρέπεται η ιδιοκτησία κατά 100% σε ξένο επενδυτή.
- Οι επιχειρήσεις που εγγράφονται με αλλοδαπό ιδιοκτήτη έχουν το δικαίωμα να αγοράζουν γη.
- Παρότι δεν επιτρέπεται αλλοδαποί να αγοράζουν γη, υπάρχει η δυνατότητα για μακροχρόνια συμβόλαια χρηματοδοτικής μίσθωσης.
- Δεν υπάρχει έλεγχος η απαίτηση για ειδική άδεια για την πραγματοποίηση επενδύσεων.
- Σε περίπτωση αλλαγής καθεστώτος του επενδυτικού νόμου, οι αλλοδαποί επενδυτές έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν για μια 5ετία το καθεστώς που επιθυμούν.
- Υπάρχει πλήρης ελευθερία ανταλλαγής συναλλάγματος.
- Δεν υπάρχει περιορισμός αποστολής και λήψης εμβασμάτων.
- Δεν υπάρχουν περιορισμοί στην απασχόληση εργατικού προσωπικού.
- Δεν υπάρχουν περιορισμοί σε γεωγραφικές περιοχές που προορίζονται για επενδυτικούς σκοπούς.
- Στην Αρμενία 4 από τις 8 κατηγορίες φόρων αναφέρονται στον κρατικό προϋπολογισμό : εισοδήματος, κερδών, ΦΠΑ, υπεραξίας.
- Προβλέπεται ρύθμιση καταβολής όλων των κρατικών φόρων με δόσεις.
- Οι τοπικοί φόροι είναι : κυριότητας γης, ιδιοκτησίας ακινήτων, ξενοδοχείων και σταθμεύσεως οχημάτων.

Εισοδήματος.	10-20%
Φόρος επί των κερδών.	Έως 20%
Φόρος Προστιθεμένης Αξίας.	20%

ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΣΤ.1 Κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας και της βιομηχανίας ενδυμάτων

Οι ελληνικές εξαγωγές στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας στην Αρμενία σημειώνουν μείωση τα τελευταία έτη και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας και της βιομηχανίας ενδυμάτων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη χώρα, τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά μέσω της δημιουργίας απασχόλησης.

Η Αρμενία είναι μια μικρή αγορά και έχει περιορισμένα περιθώρια κέρδους, ωστόσο, το βελτιωμένο ρυθμιστικό περιβάλλον, που αντικατοπτρίζεται μέσω των τροποποιήσεων των τελωνειακών διελεύσεων, έχει δημιουργήσει ώθηση στην αγορά, ενισχύοντας την ελκυστικότητά του τομέα.

ΣΤ.2 Κλάδος φαρμάκων

Σε γενικές γραμμές, πρέπει να σημειωθεί ότι η φαρμακευτική αγορά της Αρμενίας μπορεί να προσφέρει περιορισμένα περιθώρια κέρδους για φαρμακευτικές εταιρείες, λόγω του μικρού μεγέθους της αγοράς και των δυσμενών δημογραφικών τάσεων. Επιπλέον, η ανάπτυξη στη φαρμακευτική αγορά έχει επηρεαστεί αρνητικά από τους περιορισμούς που έφερε η πανδημία στην κυκλοφορία εμπορευμάτων, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τον εμπορικό όγκο της χώρας. Βαρυσήμαντη, επίσης, πρόκληση για το 2020 υπήρξε η 44ημερη ένοπλη σύγκρουση της χώρας με το Αζερμπαϊτζάν στην περιοχή του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Ωστόσο, το βελτιωμένο ρυθμιστικό περιβάλλον, που αντικατοπτρίζεται μέσω των τροποποιήσεων της νομοθεσίας για τα φάρμακα, δημιούργησε ώθηση στην αγορά, ενισχύοντας την ελκυστικότητά του τομέα.

Ακολουθώντας το παράδειγμα γειτονικών της χωρών, όπως η Γεωργία, το Καζακστάν, το Αζερμπαϊτζάν και η Ουκρανία - η Αρμενία προσπαθεί να εφαρμόσει ένα υποχρεωτικό σύστημα ασφάλισης υγείας για να αντικαταστήσει το τρέχον μοντέλο. Το σύστημα αυτό θα αυξήσει την αποτελεσματικότητα των ταμείων υγειονομικής περίθαλψης, ενώ ταυτόχρονα θα επιτρέψει την πρόσβαση σε θεραπείες υψηλότερης ποιότητας.

Z. ΧΡΗΣΙΜΑΣΤΟΙΧΕΙΑΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Chamber of Commerce and Industry of Armenia Τηλ. +37410-560184
armcci@arminco.com

Development Foundation of Armenia Τηλ. +37411-597808
info@dfa.am

Union of Manufacturers and Businessmen Τηλ. +37410-540715
umba@arminco.com

Union of Information Technology Enterprises Τηλ. +37410-548881
info@uite.org

Union of Builders Τηλ. +37410-501827
builders@netsys.arm

Center for Agribusiness and Rural Development Τηλ. +37460-440550
card@card.am

<https://enterprisearmenia.am/en>

<https://www.am.undp.org>

www.armeniaforeignministry.com : Υπ. Εξωτερικών Αρμενίας

www.mineconomy.am : Υπ. Οικονομικών Αρμενίας

www.yerevan.am : Δήμος Ερεβάν

www.armeniainfo.am : Οργανισμός Τουριστικής Ανάπτυξης Αρμενίας

www.arminco.com : Ένωση Εργοδοτών Αρμενίας

www.touropoperator.am : Ένωση Αρμενίων Τουριστικών Πρακτόρων

www.uite.org : Ένωση Εταιρειών Πληροφορικής Αρμενίας

www.expo.am : Οργανισμός Εκθέσεων Αρμενίας

www.customs.am : Οργανισμός Τελωνείων Αρμενίας